

บทที่ 2

แนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การเลือกตั้งห้องถีน และการปักครองกรุงเทพมหานคร

ความนำ

หลักเกณฑ์สำคัญประการหนึ่งของประชาธิปไตย คือ การสร้างและเคารพสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ภายใต้ขอบเขตซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในสังคม เสรีภาพในสังคมการเมืองของประเทศไทยมีการปักครองตามระบบประชาธิปไตยจึงเป็นเรื่องของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนภายใต้รัฐ โดยประชาชนในประเทศไทยมีการปักครองตามระบบประชาธิปไตยมีช่องทางในการใช้สิทธิและเสรีภาพผ่านกระบวนการเลือกตั้ง อันแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจอย่างชอบธรรม (popular sovereignty) โดยเป็นการปักครองตนของผ่าน “ตัวแทน” เพื่อทำหน้าที่บริหารประเทศไทยให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน อาจเรียกว่าเป็นการเลือกตั้งทางอ้อม ตามความหมายของประชาธิปไตยนั่นเอง

แนวความคิดและความสำคัญของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจโดยปัจจุบันด้วยการออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนซึ่งแสดงออกถึงเจตจำนงของประชาชนที่เรียกร้องหรือสนับสนุนหรือคละแวงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในทางการเมือง หรือการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน โดยผู้แทนที่ตนเลือกไปนั้นจะทำหน้าที่พิทักษ์ผลประโยชน์ของตน ทั้งนี้ กระบวนการการเลือกตั้งยังเป็นกลไกเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ที่ตนเลือกในการใช้อำนาจการปกครองภายใต้ระยะเวลาที่กำหนดไว้ด้วย

การเลือกตั้งเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง มันจึงเกี่ยวพันใกล้ชิดกับเรื่องของสิทธิธรรมชาติ อันเป็นแนวคิดสำคัญทางรัฐศาสตร์ กล่าวคือ ตามปรัชญาการเมืองในทัศนะของกลุ่มนักคิด Stoic (stoic) สิทธิธรรมชาติ¹ เป็นสิทธิที่ตอกย้ำกับบุคคลตลอดไปในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของรัฐ เพราะบุคคลมีสิทธิธรรมชาติด้วยความเสมอภาคตามลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่า สิทธิธรรมชาติเป็นสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เป็นสิทธิที่จะได้รับความปลดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สิทธิที่จะแสวงหาความสุขของส่วนตัว หรือสิทธิที่จะดำรงชีวิตตามธรรมชาติบางส่วน ทั้งนี้สิทธิที่จะกระทำการใด ๆ ต้องอยู่ภายใต้รัฐบาลหรือการปกครองที่ตนได้เลือกแล้ว ดังนั้น สิทธิในการเลือกรัฐบาลหรือผู้ปกครองจึงเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ติดตัวบุคคลในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐ

การเลือกตั้งเป็นหลักการสำคัญของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ การให้พลเมืองจำนวนมากที่สุด ใช้จำนวนมาใช้ในการปกครอง² แต่ในทางปฏิบัติ พลเมืองจำนวนมากนี้ก็ไม่สามารถจัดการปกครองตนเองได้ เพราะพลเมืองบางส่วนยังขาดความรู้ความ

¹ นักปรัชญาการเมืองสมัยโบราณ ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิตามธรรมชาติในฐานะที่เกิดขึ้น หรือคงอยู่ควบคู่กับกฎหมายธรรมชาติ (Nature Laws) ในสมัยกรีกที่รุ่งเรือง พลเมืองในครรภ์กรีกได้รับการรับรองในสิทธิที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ สิทธิในการพูดที่เท่าเทียมกัน และสิทธิในความเสมอภาคตามกฎหมาย เป็นต้น

² ตามแนวความคิดเรื่องเศรษฐีภาพ ของรุสโซ กล่าวไว้ว่า สภาพธรรมชาติของมนุษย์ คือไม่มีสติปัญญา ไม่มีเหตุผล ไม่เพียงความรู้สึกที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ดำรงชีวิตเพียงลำพัง ไม่มีภาษา แต่เมื่อมนุษย์เข้ามาอยู่ในสังคมการเมือง มนุษย์ทุกคนจะต้องสละสิทธิทั้งปวงที่ตนเคยมีอยู่ เพื่อความสงบสุขของสังคมส่วนรวม ดังนั้น การสถาปัตย์สิทธินี้ย่อมก่อให้เกิด “องค์กรธิปไตย” อันเป็นเจตนารวมถ้วน หรือเจตนารวมถ้วนของชุมชน โดยแนวความคิดของรุสโซ มองว่า เจตนารวมถ้วนที่มุ่งเน้นพำเพย์เพลดีโดยส่วนรวม ในขณะที่เจตจานงเนพะบุคคลจะมุ่งแต่เฉพาะผลประโยชน์ส่วนตน เพราะฉะนั้น เจตนารวมถ้วนที่นี้ก็ไม่แตกต่างอะไรจากเจตนารวมถ้วนของเสียงข้างมาก อย่างไรก็ตาม เจตนารวมถ้วนที่นี้ อาจอธิบายต่อไปได้ว่า เมื่อสมาชิกของทุกคนในสังคมการเมือง เป็นส่วนหนึ่งขององค์กรธิปไตย ปัจเจกชนทุกคนจึงเป็นผู้ออกกฎหมาย (ผู้ใช้อำนาจ) ด้วยเหมือนกัน เมื่อบุคคลเขื่อนพึงกฎหมายนั้น เขายังไประดับบังคับให้ปฏิบัติตามเจตจานงของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นการปฏิบัติตามเจตจานงของตัวเขาก็ได้ อำนาจมาจากการองค์กรธิปไตยหรือประชาชนนั้นเอง อำนาจเพิ่มเติมใน สมบัติ จันทร์วงศ์ และคณะ, ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), น.173-185

เข้าใจทางการปกครอง บางส่วนก็ต้องมีภาระหน้าที่ในทางอื่น การปกครองประชาธิปไตยโดยตรง จึงถูกเปลี่ยนมาเป็นการใช้อำนาจอธิปไตยผ่านผู้แทน (Sovereignty Power) โดยให้ประชาชนใช้สิทธิเลือกตั้งบุคคลจำนวนหนึ่งไปทำหน้าที่เป็นผู้แทนที่เข้าเห็นว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถให้ไปทำหน้าที่ในการใช้อำนาจแทนเขา เพื่อให้ผู้แทนที่ตนเลือกใช้อำนาจอธิปไตยที่จะนำอุดมการณ์ และนโยบายในการบริหารประเทศและทำหน้าที่พิทักษ์ผลประโยชน์ของตน

ความหมายของการเลือกตั้งตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ.2525 ให้ความหมายของการเลือกตั้งไว้ว่า หมายถึง การเลือกบุคคลเพื่อเป็นตัวแทนตน กรณีต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด นอกจางานนี้ยังมีความหมายของการเลือกตั้งของนักวิชาการไทย ได้แก่

gramm ทองธรรมชาติ ให้ความหมายของการเลือกตั้งไว้ว่า “การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมือง ที่เป็นกิจกรรมทางการเมืองอันแสดงถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ด้วยการไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่ในรัฐสภาและในรัฐบาล เป็นกลไกแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่เรียกว่า สนับสนุนให้มีการปฏิบัติจัดทำหรือลงเรื่องการกระทำอย่างโดยย่างหนึ่งในทางการเมือง และการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อประชาชน”³

พระศักดิ์ ผ่องแผ่ง ให้ความหมายว่า “การเลือกตั้ง เป็นกระบวนการทางการเมือง และการปกครองประเทศ เพราะการเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนในการปกครองประเทศ เจตจำนงดังกล่าวปรากฏอยู่ในลักษณะของการเรียกร้อง(Demand) หรือสนับสนุน (Support) ต่อการตัดสินใจทั้งหลายในระบบการเมือง”⁴

วชรา ไชยสาร ให้ความหมายว่า “การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้มีส่วนร่วมทางการเมือง(Participation) อันเป็นกลไกที่แสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่เรียกว่า หรือสนับสนุนให้มีการกระทำหรือการลงเรื่องการกระทำอย่างโดยย่างหนึ่งในทางการเมือง หรือตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน

³ gramm ทองธรรมชาติ และคณะ, การเลือกตั้ง พระราชการเมือง และเสถียรภาพของรัฐบาล, (กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิจัย คณวัฒนาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), น.1

⁴ วชรา ไชยสาร ระบบการเลือกตั้งกับการเมืองไทย พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544), น.10

โดยประชาชนทั่วไปเลือกผู้แทนหรือพรบคการเมืองที่มีอุดมการณ์นโยบายและวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับตนด้วยความคาดหวังว่าผู้แทนหรือพรบคการเมืองที่ตนเลือกให้ไปใช้อำนาจจัดตั้ง “โดยผู้แทนตนนั้นจะนำอุดมการณ์และนโยบายในการบริหารประเทศและทำหน้าที่พิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเอง การเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลทางเลือกในการเมืองการปกครองของประชาชนนั่นเอง”⁵

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น จึงอาจสรุปคำนิยามของการเลือกตั้งได้ว่า หมายถึงกระบวนการแสดงออกถึงเจตนาرمณ์ของประชาชนในการใช้อำนาจจัดตั้งเพื่อเลือกผู้แทนที่มีอุดมการณ์และนโยบายสอดคล้องกับความต้องการของตน เพื่อให้ไปบริหารประเทศ ยังแสดงถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนด้วยการออกเสียงเลือกตั้งอย่างเป็นอิสระ โดยผู้แทนของประชาชนที่ได้รับมอบหมายจากประชาชนก็สามารถใช้อำนาจจัดตั้งนั้นเพื่อการบริหารปกครองประเทศอย่างชอบธรรม

หลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้ง

1. หลักความเป็นอิสระแห่งการเลือกตั้ง (Free of election) หมายถึง การแสดงเจตนาرمณ์ในการเลือกตั้งจะต้องเป็นไปอย่างอิสระเสรี ไม่มีการบีบบังคับ ข่มขู่ด้วยประการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้อำมสิโนจ้างหรือการใช้อิทธิพลบีบบังคับอันเป็นเหตุให้เจตนาرمณ์ของผู้เลือกตั้งบิดเบือนไป เพื่อให้ผู้ออกเสียงเลือกตั้งมีอิสระในการใช้วิจารณญาณของตนในการออกเสียงโดยไม่ขัดกับสมญานิยมหรือวิจารณญาณของตนเอง หลักการนี้มีพื้นฐานจากความเชื่อว่า ประชาชนมีสิทธิในการใช้อำนาจจัดตั้ง องค์กรของรัฐหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่สามารถจะบีบบังคับให้ประชาชนคนใดคนหนึ่งไปออกเสียงหรือไม่ออกเสียงเลือกตั้ง หรือมีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนซึ่งทำให้ประชาชนขาดอิสระ

⁵ เรื่องเดียวกัน น.10

2. หลักการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา (Periodic election) หมายถึง การเลือกตั้งจะต้องกำหนดให้มีเวลาที่แน่นอน โดยปกติทุก 4 ปีหรือ 6 ปี และเมื่อครบตามระยะเวลาที่กำหนดแล้ว ก็ต้องให้มีการเลือกตั้งใหม่ เนื่องจากต้องการให้ผู้ใช้อำนาจทางการเมือง ที่ได้รับมอบหมายจากประชาชนมีความรับผิดชอบ ลดอำนาจการผูกขาด เปิดโอกาสให้บุคคลอื่น ได้มีโอกาสเข้าสู่การใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม และเพื่อให้ประชาชนมีโอกาสตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ว่าเป็นไปตามเจตนาของประชาชนหรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อพิจารณาความชอบธรรมการใช้อำนาจของผู้ปกครองและมีโอกาสในการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครอง โดยสันติวิธี

3. หลักการเลือกตั้งที่ยุติธรรม (Genuine election) หมายถึง การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ เป็นไปตามตัวบทกฎหมาย และเจตนาของกฎหมายปราศจากการครอบงำและการใช้อิทธิพล ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคม เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความคิดเห็น ทางการเมืองที่ต่างกันเข้ารับเลือกตั้งแข่งขันกันแสดงความสามารถโดยสุจริต นอกจากนี้ การต่อสู้ แข่งขันระหว่างผู้สมัครหรือพรรคการเมืองจะต้องเป็นไปอย่างอิสระเสรีภายในขอบเขตของกฎหมาย และเจตนาของกฎหมายที่มีพื้นฐานอยู่บนความยุติธรรมและความเสมอภาค รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านการเลือกตั้งได้ หากการเลือกตั้งนั้นไม่เป็นไปโดยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม

4. หลักการให้สิทธิเลือกตั้งอย่างทั่วถึง (Universal suffrage) หมายถึง การให้โอกาสออกเสียงเลือกตั้งอย่างทั่วถึง โดยไม่มีการกีดกันหรือจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลหนึ่ง บุคคลใดเป็นพิเศษ ที่อาศัยข้อพิจารณาทางการเมือง เศรษฐกิจหรือสังคม ไม่ว่าจะเป็นเพศ เพื่อพันธุ์ ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้ จำนวนภาษีที่จ่าย สถานะทางการศึกษาหรืออาชีพ สถานภาพทางการเมือง มาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบุคคลได้ ๆ ว่ามีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งหรือไม่ เก้นแต่กรณีที่มีข้อจำกัดอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปหรือเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น สิทธิเลือกตั้งของเด็ก พระสงฆ์ ภิกษุ บุคคลที่บกพร่องทางจิต ผู้ต้องขัง เป็นต้น หรือกล่าวได้ว่าให้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสามารถใช้สิทธิได้โดยไม่จำกัดกว่ากันสำหรับผู้เลือกตั้งทั้งหลาย ไม่ว่าผู้เลือกตั้งเหล่านั้นจะอยู่แห่งใดหรือมีสถานภาพใดก็ตาม

5. หลักความเสมอภาค (Equal suffrage) หมายถึง การมีสิทธิในการเลือกตั้งของประชาชนมีความสำคัญและยอมรับโดยเท่าเทียมกัน ไม่ว่าผู้เลือกตั้งนั้นจะมีสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างไร แต่ตามหลักการความเสมอภาคคือ การให้ผู้มีสิทธิออกเสียง เลือกตั้งคนหนึ่ง ๆ มีคะแนนเสียงเพียงหนึ่งคะแนน (one man one vote) และคะแนนเสียงทุกคะแนนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

6. หลักการลงคะแนนลับ (Secret Voting หรือ Secret Ballot) หมายถึง การออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนเป็นเอกสารโดยเด็ดขาดของผู้ลงคะแนนเสียง และได้รับการปกป้องพิทักษ์โดยการอุปกรณ์ที่ไม่มีสิทธิทราบได้ว่า ผู้ลงคะแนนเสียงนั้นจะลงคะแนนเสียงเลือกหรือไม่เลือกใคร ทั้งนี้รัฐต้องให้หลักประกันและให้ความคุ้มครองแก่ผู้ลงคะแนนเสียงอย่างเต็มที่ เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ ป้องกันการใช้อิทธิพลข่มขู่หรือการให้สินจ้างได้ ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อเสียงข้างของผู้เลือกตั้ง

การเลือกตั้งตามโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทย

การเลือกตั้งในกระบวนการทางปฏิบัติเป็นขั้นตอนสำคัญของประเทศไทยที่สำคัญที่สุด ระบบเศรษฐกิจปัจจุบัน ซึ่งมีอยู่ในการปกครองท้องถิ่นไทยตามกฎหมายที่ได้กำหนดโครงสร้างการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ดังนั้น การเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงการกระจายอำนาจแก่ท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถตัดสินใจเลือกบุคคลเข้ามาบริหารงานในท้องถิ่นของตน

กฎหมายได้กำหนดให้หน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นไทย มีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1. รูปแบบทั่วไป องค์กรบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล และองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่

⁶ นคินทร์ เมฆไตรรัตน์, ทิศทางการปกครองท้องถิ่นของไทยและต่างประเทศเบรี่ยบเที่ยบ (กรุงเทพฯ : วิญญาณ, 2546), น. 41

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้องค์กรบริหารส่วนจังหวัด (อปจ.) เป็นหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ที่มีพื้นที่ครอบคลุมเทศบาล และองค์กรบริหารส่วนตำบล (อปต.) ภายในจังหวัด อปจ. ทำหน้าที่จัดทำแผนพัฒนาจังหวัด ประสานงาน ให้ความร่วมมือและสนับสนุนหน่วยการปกครองท้องถิ่นขนาดเล็ก รวมทั้งดำเนินกิจการที่หน่วยการปกครองท้องถิ่นขนาดเล็กไม่สามารถทำได้ ทั้งนี้ ในส่วนของเทศบาลและองค์กรบริหารส่วนตำบล ก็มีอำนาจหน้าที่ในการให้บริการสาธารณูปโภคต่างๆ ภายใต้เขตพื้นที่รับผิดชอบของตน

2. รูปแบบพิเศษ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้ กรุงเทพมหานครมีฐานะเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่เทียบเท่ากับองค์กรบริหารส่วนจังหวัดรวมกับเทศบาล ส่วนเมืองพัทยามีฐานะเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นขนาดเล็กที่มีพื้นที่อยู่ในเขตองค์กรบริหารส่วนจังหวัด อำนาจหน้าที่ของเมืองพัทยาจึงเทียบเท่ากับเทศบาลและองค์กรบริหารส่วนตำบล

โครงสร้างภายในของหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นโดยสังเขป

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับโครงสร้างไว้อย่างชัดเจน สาระสำคัญตามมาตรา 284 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีสภาท้องถิ่น และคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนนอกสถานที่ตามมาตรา 285 ยังกำหนดให้ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีสิทธิลงคะแนนเสียงโดยตรงตามกฎหมาย คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นนั้นพ้นจากตำแหน่งได้หากเห็นว่าบุคคลนั้นไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป แสดงให้เห็นเจตจำนงของรัฐธรรมนูญที่มุ่งให้การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองโดยประชาชน รายละเอียดของการจัดองค์กรภายในของแต่ละหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น⁷ มีดังนี้

⁷ เรื่องเดียวกัน น. 41-55

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เริ่มใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 มีพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุมทั้งจังหวัด เนพาะส่วนที่อยู่นอกเขตพื้นที่ของเทศบาล สุขาภิบาล และอบต. โครงสร้างของ อบจ. แบ่งเป็นฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ.2540 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ.2542 ได้แบ่งการบริหารงานออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1.1 สภากองค์การบริหารส่วนจังหวัด (สภาก อบจ.) ประกอบด้วย สมาชิกซึ่งมาจากกรุงเทพมหานคร เลือกตั้งโดยประชาชน มีวาระดำรงตำแหน่ง 4 ปี หน้าที่ดำเนินกิจการของสภาก อบจ. และดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามระเบียบของสภาก นอกจานี้ สภากองค์การบริหารส่วนจังหวัด ยังมีอำนาจในการแต่งตั้งสมาชิกสภากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็น “คณะกรรมการสามัญ” และมีอำนาจเลือกบุคคลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสภากองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็น “คณะกรรมการวิสามัญ” เพื่อพิจารณาสอบสวนเรื่องที่เกี่ยวกับงานของสภากองค์การบริหารส่วนจังหวัด

1.2 นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีฐานะเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร ซึ่งเดิมตั้งแต่ พ.ศ. 2489 ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยตำแหน่ง ต่อมาหลังมีพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ.2540 ให้แยกข้าราชการส่วนภูมิภาคออกจากราชการส่วนท้องถิ่น จึงให้สภากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลือกสมาชิกสภากองนั้นขึ้นเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด หลังจากนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2546 มีผลให้นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมาจากการเลือกตั้งจากประชาชนโดยตรง มีอำนาจหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดฝ่ายบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ ดูแลกิจการทั่วไปขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ดูแลแผนและบประมาณ งานโครงการสาธารณูปโภค

2. เทศบาล เริ่มจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2476 แบ่งออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล ตามเกณฑ์รายได้และประชากรในพื้นที่เป็นหลัก โครงสร้างการบริหารงานแบ่งได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 สภาเทศบาล มีอำนาจหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบฝ่ายบริหาร สภาเทศบาลประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน มีวาระคราวละ 4 ปี จำนวนสมาชิกเทศบาลแต่ละต่างกันไปตามประเภทของเทศบาล ดังนี้

- สถาบันสหกิจศึกษา 12 คน
- สถาบันสหกิจศึกษา 18 คน
- สถาบันสหกิจศึกษา 24 คน

สถาบันสหกิจศึกษา 1 คน และรองประธานสถาบันสหกิจศึกษา 1 คน โดยเลือกจาก สมัชชาตามมติของสถาบันสหกิจศึกษา ประธานสถาบันสหกิจศึกษาของสถาบันสหกิจศึกษาให้เป็นไป ตามระเบียบการประชุมสหกิจศึกษา ควบคุมบังคับบัญชา รวมทั้งเป็นตัวแทนของสถาบันสหกิจศึกษาใน กิจการภายนอก

2.2 คณฑ์เทศมนตรี ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 กำหนดให้ คณฑ์เทศมนตรีประกอบด้วย นายกเทศมนตรี 1 คน มาจากสมาชิกสถาบันสหกิจศึกษา และเทศมนตรี ตามจำนวนที่แต่ก่อต่างกันไปตามประเภทของเทศบาล ดังนี้

- เทศบาลตำบล มีเทศมนตรี จำนวน 2 คน
- เทศบาลเมือง มีเทศมนตรี จำนวน 2 คน ในกรณีที่เทศบาลเมืองได้มี รายได้จัดเก็บตั้งแต่ 20 ล้านบาทขึ้นไป ให้มีเทศมนตรีได้อีก 1 คน
- เทศบาลนคร มีเทศมนตรี จำนวน 4 คน

นายกเทศมนตรีเป็นผู้บังคับบัญชาพนักงานเทศบาลซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ของเทศบาลที่ปฏิบัติ งานที่มีความเกี่ยวพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน โดยมีปลัดเทศบาล เป็นผู้บังคับบัญชาในเบื้องต้น

ต่อมาในปี พ.ศ.2543 มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ 11) พ.ศ.2543 บัญญัติไว้ว่าเทศบาลแห่งใดจะบริหารในรูปแบบคณฑ์เทศมนตรีหรือนายกเทศมนตรี ก็ให้เป็นไปตามเจตนารวมใจของประชาชนในเขตนั้น โดยทำประชามติสอบถามว่าประชาชน ต้องการใช้รูปแบบการบริหารแบบใด ระหว่างคณฑ์เทศมนตรีหรือนายกเทศมนตรี แล้วให้บังคับใช้ กับเทศบาลทุกแห่งนับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2550 แต่ในมาตรา 21(1) กำหนดให้เทศบาลเมือง และเทศบาลนครที่หมวดว่าจะหรือยุบสถาบันสหกิจศึกษา ให้เป็นตัวแทนของสถาบันสหกิจศึกษา (ฉบับที่ 11) พ.ศ.2543 นี้ บังคับใช้ ให้เทศบาลเมืองหรือเทศบาลนครนั้นเลือกตั้งสมาชิกสถาบันสหกิจศึกษาและนายกเทศมนตรี ได้โดย ส่วนเทศบาลตำบลยังคงรูปแบบไว้เช่นเดิม จากกฎหมายนี้มีผลให้เทศบาลของไทยมีที่มา ของฝ่ายบริหาร 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่มาจากการตั้งของสถาบันสหกิจศึกษา และรูปแบบที่มาจากการ เลือกตั้งโดยประชาชน โดยนายกเทศมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนมีวาระ 4 ปี

และจะดำเนินการต่อไปใน 2 วาระไม่ได้ และนายกเทศมนตรีสามารถแต่งตั้งรองนายกเทศมนตรีได้ตามจำนวน ดังนี้

- เทศบาลตำบล แต่งตั้งรองนายกเทศมนตรีได้ไม่เกิน 2 คน
- เทศบาลเมือง แต่งตั้งรองนายกเทศมนตรีได้ไม่เกิน 3 คน
- เทศบาลนคร แต่งตั้งรองนายกเทศมนตรีได้ไม่เกิน 4 คน

เทศบาลตำบล มีอำนาจหน้าที่ รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ให้มีและบำรุงทางบกและทางน้ำ รักษาความสะอาดของถนน หรือทางเดินและที่สาธารณะรวมทั้งการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ป้องกันและระงับโรคติดต่อ ให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง ให้ราชภูมิได้รับการศึกษาอบรม ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ บำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น หน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของเทศบาล ในส่วนของอำนาจหน้าที่ของเทศบาลเมือง ภายใต้ข้อบังคับแห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 (แก้ไขเพิ่มเติม จนถึงฉบับที่ 11 พ.ศ.2543) เทศบาลเมืองมีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาลเพิ่มขึ้นจากเทศบาลตำบล โดยเทศบาลเมืองมีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาลตามมาตรา 53 ดังต่อไปนี้ให้มีน้ำสะอาดหรือการประปา ให้มีโรงฝ่าสัตว์ให้มีและบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์และรักษาคนเจ็บไข้ ให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ ให้มีและบำรุงส้วมสาธารณะ ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น ให้มีการดำเนินกิจการโรงรับจำนำหรือสถานสินเชื่อท้องถิ่น

นอกจากนี้ ตามมาตรา 54 ยังกำหนดให้ เทศบาลเมืองอาจจัดทำกิจการใด ๆ ในเขตเทศบาลได้ดังนี้ ให้มีตลาดท่าเที่ยบเรือและท่าข้าม ให้มีสุสานและมาปนสถาน บำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎรให้มีและบำรุงสังเคราะห์มารดาและเด็ก ให้มีและบำรุงโรงพยาบาล ให้มีการสาธารณูปการจัดทำกิจการซึ่งจำเป็นเพื่อการสาธารณสุขจัดตั้งและบำรุงโรงเรียนอาชีวศึกษา ให้มีและบำรุงสถานที่สำหรับการกีฬาและผลศึกษา ให้มีและบำรุงสวนสาธารณะสวนสัตว์และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ปรับปรุงแหล่งเสื่อมโกร姆และรักษาความสะอาดเรียบร้อยของท้องถิ่น สำหรับอำนาจหน้าที่ของเทศบาลนครลงมีอำนาจครอบคลุมตามที่เทศบาลตำบลและเทศบาลเมืองดำเนินกิจการ

3. องค์กรบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับการยกฐานะจากสภაตำบลตามพระราชบัญญัติสภาร่างกาย ตามพระราชบัญญัติสภาร่างกาย พ.ศ.2537 โดยมีโครงสร้างการบริหารองค์กรบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาร่างกาย และองค์กรบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติสภาร่างกายและองค์กรบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2546 โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.1 สภาร่างกาย ประกอบด้วยสมาชิกมาจาก การเลือกตั้ง หมู่บ้านละ 2 คน องค์กรบริหารส่วนตำบลได้มี 1 หมู่บ้าน ให้มีสมาชิก 6 คน และองค์กรบริหารส่วนตำบลได้มี 2 หมู่บ้าน ให้มีสมาชิกหมู่บ้านละ 3 คน มีวาระในการดำรงตำแหน่ง คราวละ 4 ปี มีประธานสภาร่างกาย 1 คน และรองประธานสภาร่างกาย 1 คน โดยเลือกมาจากสมาชิกสภาร่างกาย ตามมติของสภาร่างกาย มีวาระจนครบอายุของสภาร่างกาย ประธานสภาร่างกายมีหน้าที่ในการดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามข้อบังคับ สภาร่างกายการบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาตำบล พิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างข้อบังคับตำบล ร่างข้อบังคับงบประมาณต่าง ๆ รวมทั้งควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารให้เป็นไปตามนโยบายและแผนพัฒนาตำบล กฎหมายระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ

3.2 คณะกรรมการบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยนายกองค์กรบริหารส่วนตำบล 1 คน และรองนายกองค์กรบริหารส่วนตำบล 2 คน โดยสภาร่างกายการบริหารส่วนตำบล เป็นผู้เลือกสมาชิกสภาร่างกายแล้วเสนอให้นายอำเภอแต่งตั้ง คณะกรรมการบริหารมีอำนาจหน้าที่บริหาร กิจการองค์กรบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามมติ ข้อบัญญัติและแผนพัฒนาตำบล และรับผิดชอบการบริหารกิจการองค์กรบริหารส่วนตำบลต่อสภาร่างกายการบริหารส่วนตำบล จัดทำแผนพัฒนาตำบลและงบประมาณรายจ่ายประจำปี รวมทั้งรายงานผลปฏิบัติงานและการใช้จ่ายให้สภาร่างกายการบริหารส่วนตำบลทราบอย่างน้อยปีละสองครั้ง

4. กรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบพิเศษ มีฐานะเป็นนิติบุคคล จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 ให้กรุงเทพมหานครเป็นราชการส่วนท้องถิ่นนครหลวง หลังจากนั้นได้มีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารราชการกรุงเทพมหานครเป็นอิสระจากส่วนกลางมากขึ้น และกำหนดให้มีโครงสร้าง 2 ส่วน ได้แก่ สภากrüngเทพมหานคร และผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

4.1 ສະກາງຸງເທິມຫານຄວ ເປັນຝ່າຍນິຕິບັນດຸຕີ ປະກອບດ້ວຍສາມາືກ ມາຈາກການເລືອກຕັ້ງໂດຍຕຽນຂອງປະຊາອະນະແລະອູ່ໃນຕໍາແໜ່ງຄວາລະ 4 ປີ ມີປະຫານສກາ 1 ດວນ ແລະຮອງປະຫານສກາໄມ່ເກີນ 2 ດວນ ຜຶ່ງສກາເລືອກມາຈາກສາມາືກສະກາງຸງເທິມຫານຄວ ແລະໃໝ່ມົວລະ 2 ປີ ສະກາງຸງເທິມຫານຄວມີອຳນາຈໜ້າທີ່ໃຫ້ຄວາມເຫັນຂອບໃນກາຮອກຂໍ້ອັບປຸງປົດຂອງກຸງເທິມຫານຄວ ໃນເຮື່ອງກິຈກາຮຂອງກຸງເທິມຫານຄວ ກາຮຕັ້ງຄະນະກາຮສາມັນດຸດຕ່າງໆ ຕາຫຸ້ອັບປັບຂອງສາມາືກສະກາງຸງເທິມຫານຄວແລະຂໍ້ອັບປັບເກີ່ວກບັນດາປະຊາກາຮກະທຽນນາດໄທຢ່າງເປົ້າວ່າສະກາງຸງເທິມຫານຄວພັນຕໍາແໜ່ງ

4.2 ຜູ້ວ່າຈາກກາຮກຸງເທິມຫານຄວ ເປັນຫວ່ານ້າຝ່າຍບົວຫາ ມາຈາກການເລືອກຕັ້ງໂດຍຕຽນຂອງປະຊາອະນະມືສີທີ່ເລືອກຕັ້ງໃນເຂດກຸງເທິມຫານຄວ ມົວລະ 4 ປີ ໃ້ວ່າມີຈອງຜູ້ວ່າຈາກກາຮກຸງເທິມຫານຄວອີກໄມ່ເກີນ 4 ດວນ ໂດຍມີປັດກຸງເທິມຫານຄວ ເປັນຜູ້ອັບປັບບັນດາຂໍ້ຈາກກາຮກຸງເທິມຫານຄວ ຝ່າຍບົວຫານີ້ອຳນາຈໜ້າທີ່ກຳນົດໂຍບາຍແລະບົວຫາຈາກກາຮກຸງເທິມຫານຄວ ໃ້ວ່າເປັນໄປຕາມກົງມາຍ ສັ່ງ ອນຸມູາຕ ອນຸມົມຕີເກີ່ວກບັນດາກາຮກຸງເທິມຫານຄວ ແຕ່ງຕັ້ງແລະຄອດຄອນຮອງຜູ້ວ່າຈາກກາຮກຸງເທິມຫານຄວ ບົວຫາຈາກກາຮຕາມທີ່ຄະນະຮູ້ມູນຕີ ນາຍກົງຮູ້ມູນຕີ ອົງຮູ້ມູນຕີວ່າກາຮກະທຽນນາດໄທຍ່ານົມອົບໝາຍ ວາງຈະເປີຍບັນດາກາຮໃ້ເປັນໄປຕາມຂໍ້ອັບປຸງປົດ

ຄໍານາຈໜ້າທີ່ຂອງຜູ້ວ່າຈາກກາຮກຸງເທິມຫານຄວ⁸ ມີດັ່ງນີ້
- ກຳນົດໂຍບາຍແລະບົວຫາຈາກກາຮກຸງເທິມຫານຄວໃ້ເປັນໄປຕາມກົງມາຍ

- ສັ່ງ ອນຸມູາຕ ອນຸມົມຕີ ເກີ່ວກບັນດາກາຮກຸງເທິມຫານຄວ
- ແຕ່ງຕັ້ງ ແລະຄອດຄອນຮອງຜູ້ວ່າຈາກກາຮກຸງເທິມຫານຄວ ເລີ່ມຕົ້ນກາຮຜູ້ວ່າຈາກກາຮກຸງເທິມຫານຄວ ຜູ້ຂ່າຍເລີ່ມຕົ້ນກາຮຜູ້ວ່າຈາກກາຮກຸງເທິມຫານຄວ ແລະແຕ່ງຕັ້ງແລະຄອດຄອນຜູ້ທອງຄຸນວຸດືກີເປັນປະຫານທີ່ປົກໍາຊາ ທີ່ປົກໍາຊາ ອົງຮູ້ມູນຕີທີ່ປົກໍາຊາຂອງຜູ້ວ່າຈາກກາຮກຸງເທິມຫານຄວ ອົງຮູ້ມູນຕີເປັນຄະນະກາຮເພື່ອປົງປັນຕິຈາກກາຮໄດ້

- ບົວຫາຈາກກາຮຕາມທີ່ຄະນະຮູ້ມູນຕີ ນາຍກົງຮູ້ມູນຕີ ອົງຮູ້ມູນຕີວ່າກາຮກະທຽນນາດໄທຍ່ານົມອົບໝາຍ

⁸ ພະຈາກບັນດຸຕີຈະເປີຍບົວຫາຈາກກາຮກຸງເທິມຫານຄວ ພ.ຕ. 2528 ມາດຈາ 49

- วางแผนเบี่ยบเพื่อให้งานของกรุงเทพมหานครเป็นไปโดยเรียบร้อย
- รักษาการให้เป็นไปตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร
- สามารถนำที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น

นอกจากนี้ ในส่วนราชการบริหารราชการเขต ยังได้มีโครงสร้างอีก 2 ส่วน ประกอบด้วย สำนักงานเขต และสภากเขต กล่าวคือ สำนักงานเขตเป็นหน่วยงานที่รับนโยบายมาปฏิบัติให้เกิดผลโดยตรงต่อประชาชนด้านงานบริการ สำนักงานเขตมีผู้อำนวยการเขตเป็นข้าราชการกรุงเทพมหานครเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ส่วนสภากเขต ประกอบด้วยสมาชิกสภากเขต ซึ่งมาจาก การเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน มีวาระ 4 ปี มีอำนาจหน้าที่ให้ข้อคิดเห็นและข้อสังเกตแก่ ผู้อำนวยการเขตและสภากรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ สภากเขตไม่มีอำนาจนิติบัญญัติในการออกข้อกฎหมายได้ ๆ

5. เมืองพัทยา เป็นหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จัดตั้งโดย พระราชบัญญัติระเบียบบริหารเมืองพัทยา พ.ศ. 2521 ปัจจุบัน ได้มีการปรับเปลี่ยนกฎหมายเมือง พัทยาโดยตราเป็นพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 แบ่งโครงสร้าง เป็น 2 ส่วน คือ สภามunicipio พัทยาและปลัดเมืองพัทยา

5.1 สภามunicipio พัทยา ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจาก การเลือกตั้งโดยประชาชนซึ่ง มีสิทธิเลือกตั้ง ในเขตเมืองพัทยา จำนวน 24 คน มีวาระ 4 ปี สภามunicipio พัทยาเลือกประธานสภาก 1 คน และรองประธานสภาก 2 คน มีหน้าที่ดำเนินกิจการอื่น ๆ ให้เป็นไปตามข้อบังคับเมืองพัทยา

5.2 นายกเมืองพัทยา เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน ดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี และแต่งตั้งรองนายกเมืองพัทยาได้จำนวนไม่เกิน 4 คน นายกเมือง พัทยามีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและรับผิดชอบการบริหารราชการของเมืองพัทยาให้ เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบัญญัติและนโยบาย นอกจากนี้ ยังมี สำนักปลัดเมืองพัทยา เป็นผู้บังคับบัญชาพนักงานเมืองพัทยา รับผิดชอบควบคุมดูแลราชการประจำของเมืองพัทยาให้ เป็นไปตามนโยบาย

ผู้รับผิดชอบจัดการเลือกตั้ง⁹

คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.)

กกต. มีจำนวน 5 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมดำเนินการจัดการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ การสืบสวนสอบสวนวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเสริมสร้างความรู้เรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ คือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา กฎหมายว่าด้วยพระคราเมือง กฎหมายว่าด้วยการออกเสียงประชามติ และกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น รวมทั้งกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง และมีสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งมีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยมีเลขานุการคณะกรรมการการเลือกตั้ง และพนักงาน กกต. จำนวนหนึ่งทำหน้าที่ช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน

คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จว.)

กกต.จังหวัดหรือ กกต.จว. มีจำนวน 5 คน และมีสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดโดยมีผู้อำนวยการจัดการการเลือกตั้งประจำจังหวัด และพนักงาน กกต. จำนวนหนึ่งทำหน้าที่ช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน

คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง (กกต.เขต)

ในการเลือกตั้ง ส.ส. มี กกต.เขต จำนวน 9 คน มีหน้าที่กำหนดหน่วยเลือกตั้ง ที่เลือกตั้งจัดทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง กำกับดูแลการลงคะแนน การนับคะแนนประกาศผลการนับคะแนน และมีผู้อำนวยการจัดการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง 1 คน มีหน้าที่เกี่ยวกับการรับสมัครเลือกตั้งแบบแบ่งเขต ส่วนการเลือกตั้ง ส.ว. นั้น กกต.เขต ประกอบด้วย กกต.จว.5 ท่าน และสรุหาเพิ่มเติมอีก 4 ท่านรวมเป็น 9 ท่าน

⁹ [URL]<http://www.ect.go.th/thai/clip.html>

คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (กกต.ท้องถิ่น)

เมื่อมีการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นแห่งใดก็จะมี กกต.ประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แห่งนั้น จำนวน 5 คน เป็นผู้จัดการเลือกตั้งภายใต้การกำกับดูแลของ กกต.จังหวัด โดยมีหัวหน้า พนักงานส่วนท้องถิ่น (ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) เป็นกรรมการและเลขานุการ

กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง (กปน.)

กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง (กปน.) มีจำนวน 7 คน หัวหน้าที่เกี่ยวกับการลงคะแนน ในที่เลือกตั้ง นอกจากนั้น ยังมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ซึ่งแต่งตั้งจากเจ้าหน้าที่ตำรวจนครบาล หรือ กำนันผู้ใหญ่บ้าน สำรวจความต้องการ หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยภายใน บริเวณที่เลือกตั้ง

กรรมการนับคะแนน (กนค.)

กรรมการนับคะแนน (กนค.) มีจำนวนตามที่กฎหมายกำหนด โดยมีเจ้าหน้าที่คบแคนน์ หัวหน้าที่ช่วยเหลือในการนับคะแนน ในการเลือกตั้ง ส.ส. และการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นจะนับ คะแนน ณ สถานที่นับคะแนนรวม ในเขตเลือกตั้ง ยกเว้นการนับคะแนนเลือกตั้ง ส.ว. ที่ยังนับ คะแนนที่หน่วยเลือกตั้ง

องค์การเอกชน (ออช.)

องค์การเอกชนต่าง ๆ ไม่ว่าจะมีฐานะเป็นนิติบุคคลหรือไม่ หากมีกิจกรรมเพื่อ สาธารณประโยชน์เป็นเวลาต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 1 ปี สามารถยื่นคำขอรับรองต่อผู้อำนวยการการ เลือกตั้งประจำจังหวัดหรือเลขานุการคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อเป็นอาสาสมัครองค์การ เอกชนตรวจสอบการเลือกตั้ง (ออช.) ได้ โดยมีหน้าที่สังเกตการณ์การเลือกตั้ง รับแจ้งเหตุทุจริต เลือกตั้ง สังเกตการณ์การนับคะแนน การสำรวจค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งของผู้สมัครและพรรค การเมือง รวมทั้ง การรณรงค์ประชาสัมพันธ์และการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

การเตรียมหลักฐาน

ก่อนไปลงคะแนน ขอให้เตรียมความพร้อมหลักฐานอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อใช้ในการ ลงคะแนนเลือกตั้ง เช่น

1. บัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรประจำตัวประชาชนที่หมดอายุ

2. ใบรับคำขอเมียบตัวหรือเปลี่ยนบัตรใหม่ที่ติดรูปถ่ายและประทับตราเจ้าหน้าที่ (ใบเหลือง)
3. ใบแทนใบรับคำขอเมียบตัวที่ติดรูปถ่าย และประทับตราเจ้าหน้าที่ (ใบชมพู)
4. บัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับบำเหน็จบำนาญ
5. ใบอนุญาตขับรถที่ออกโดยกรมการขนส่งทางบก (ใบขับขี่) ที่มีหมายเลขอประจำตัวประชาชนและรูปถ่าย
6. หนังสือเดินทาง (พาสปอร์ต) ที่ออกโดยกระทรวงการต่างประเทศ ที่มีหมายเลขอประจำตัวประชาชนและรูปถ่าย

ขั้นตอนการลงคะแนน

1. ตรวจจำดับที่ของตนในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ปิดประกาศไว้หน้าหน่วยเลือกตั้ง
2. ยื่นบัตรประจำตัวประชาชน ลงลายมือชื่อในบัญชีรายชื่อ พร้อมพิมพ์ลายนิ้วหัวแม่มือขวางที่ต้นข้อบัตร
3. รับบัตรเลือกตั้งจากกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง (กปน.)
4. เข้าคูหาลงคะแนน ทำเครื่องหมายกากบาท (X) ที่ช่องทำเครื่องหมาย ถ้าไม่ต้องการเลือกใคร ก็ kakบาทที่ช่องไม่ลงคะแนนในบัตรเลือกตั้ง
5. พับบัตรและหย่อนบัตรด้วยตนเองลงในทึบบัตร

การปักครองส่วนท้องถิ่น : กรุงเทพมหานคร

ประวัติและความเป็นมา : กรุงเทพมหานคร

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณ์มาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในปี พ.ศ.2475 ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดระบบบริหารราชการแผ่นดินใหม่ โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น กล่าวคือ ได้จัดระบบบริหารราชการส่วนกลางออกเป็นกระทรวง ทบวง กรม สำหรับจะเป็นบริหารราชการส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ได้มีความพยายามพัฒนาการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยในปี พ.ศ. 2476 ได้มีการจัดระบบบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็น

จังหวัดและอำเภอ ซึ่งเป็นการยกเลิกมติที่ลดต่าง ๆ คงเหลือเป็นเพียงจังหวัดพะนนครและจังหวัดธนบุรีที่มีการปกครองต่างกับจังหวัดอื่น ๆ ต่อมาในปีเดียวกันนี้เอง ได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่นซึ่งมีรูปแบบการปกครองเป็นเทศบาลและสุขภาพบุคคล ซึ่งมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476 ซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับกรุงเทพมหานครว่า ท้องถิ่นอาจยกฐานะเป็นเทศบาลนครได้ต้องมีราษฎรตั้งแต่ 3 หมื่นคนขึ้นไปและอยู่กันอย่างหนาแน่น คิดเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 1 พันคนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร ต่อมาในปี พ.ศ. 2479 ได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาลกรุงเทพ พ.ศ. 2479 และจัดตั้งเทศบาลนครกรุงเทพขึ้น เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2480 และในขณะเดียวกันก็ได้ตราพระราชบัญญัติการจัดตั้งเทศบาลกรุงเทพนี้ เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2480 ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาลกรุงเทพและเทศบาลกรุงเทพนี้ มีผลทำให้เทศบาลทั้งสองแห่งเป็นหน่วยงานการปกครองท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งซึ่งลอกเลียนแบบการปกครองท้องถิ่นมาจากการประชุมประชาธิปไตย ตะวันตก เพื่อจะนั้น จังหวัดพะนนครและจังหวัดธนบุรีริบัติคงมีฐานะเป็นจังหวัดตามระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคอยู่ ขณะเดียวกัน ก็มีเทศบาลกรุงเทพ และเทศบาลธนบุรีมีฐานะเป็นหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งก่อนจะมีการจัดตั้งเทศบาลทั้งสองนั้น มีกรรมวัติผิดชอบงานด้านเทศบาลอยู่ 3 กรม คือ กรมโยธาธีศบาล กรมสาธารณสุข และกรมตำรวจน ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งเทศบาลแล้วก็ได้มีพระราชบัญญัติโอนงานบางอย่างจากการเหล่านี้ที่เกี่ยวกับเทศบาลมาให้เทศบาลจัดทำ

เทศบาลกรุงเทพ

เทศบาลกรุงเทพ¹⁰ มีฐานะเป็นทบวงการเมืองและเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ตามมาตรฐานของเทศบาลเมื่อแรกตั้งตามพระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาลกรุงเทพ พ.ศ. 2479 โดย มี พลเอก เจ้าพระยาราษฎร เป็นนายกเทศมนตรีคนแรก มีเนื้อที่เพียง 50.778 ตารางกิโลเมตร ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาล พ.ศ. 2485 เพิ่มอาณาเขตจากเดิมเป็น 72.156 ตารางกิโลเมตร ใน พ.ศ. 2497 มีพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงขยายอาณาเขตจากเดิม

¹⁰ กรุงเทพมหานคร, จากเทศบาล สู่กรุงเทพมหานคร, (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2542), น. 20

เป็น 124.747 ตารางกิโลเมตร และมีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งใน พ.ศ.2508 รวมตลอดเขตเทศบาลนครกรุงเทพ มีจำนวนเนื้อที่ 238.567 ตารางกิโลเมตร ประชากรในเขต 2,349,215 คน (สถิติ พ.ศ. 2514)

หน่วยงานของเทศบาลเมื่อเริ่มก่อตั้ง มีเพียงสำนักปลัดเทศบาล สำนักงาน กองคลัง และ กองผลประโยชน์ โดย “สำนักงาน” ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการสำนักปลัดเทศบาล มีเลขานุการ สำนักเป็นหัวหน้าขึ้นตรงต่อประธานสำนักปลัดเทศบาล ต่อมาเทศบาลได้โอนภารกิจของหน่วยราชการบางแห่งมาบริหารตามกฎหมายที่ออกมาตามลำดับ ดังนี้

1. พระราชกฤษฎีกามอบสิทธิภัยการบางส่วน ตลอดทั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ในกรุงเทพฯ เทศบาล กระทรงมหาดไทย ให้เทศบาลนครกรุงเทพฯ จัดทำ พ.ศ. 2479 กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดมอบสิทธิภัยการ ตลอดจนพนักงานเจ้าหน้าที่ในกองช่างคราท ยกเว้นแผนกกำจัดอุจจาระ สิทธิภัยการ ตลอดทั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ในกองถนน ยกเว้นแผนกมาส์ตัวให้แก่เทศบาล ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2548

2. พระราชกฤษฎีกามอบสิทธิภัยการบางส่วน ในกรุงสารณสุข กรมตำราฯ และกรุงโยธาเทศบาล กระทรงมหาดไทย ให้เทศบาลนครกรุงเทพฯ จัดทำ พ.ศ. 2480 กฎหมายฉบับนี้ระบุให้เทศบาลรับหน่วยงานมาดำเนินการ ได้แก่ กองสารณสุขพวนคร โรงพยาบาลกลาง วชิรพยาบาล กองตำราเทศบาล แผนกกำจัดอุจจาระ แผนกโรงฝ่าสัตว์

เมื่อเทศบาลได้รับมอบหมายให้ดำเนินภารกิจการตั้งกล่าว รัฐบาลได้ย้ายโอนบางภารกิจการกลับไป อาทิเช่น การประปา การจราจร การดับเพลิง และกิจการสวนสัตว์

เทศบาลนครธนบุรี

เทศบาลนครธนบุรี¹¹ ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการจัดตั้งเทศบาลนครธนบุรี พ.ศ.2479 โดยมีพระยามไชยวรวรดี ดำรงตำแหน่งเป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลนครธนบุรีคนแรก พร้อมกับดำรงตำแหน่งประ淮南สภากเทศบาลนครธนบุรีในขณะเดียวกัน เทศบาลนครธนบุรีมีหน่วยปฏิบัติงานคือ สำนักบริหารของคณะกรรมการต้องรับผิดชอบด้วย แผนกผลประโยชน์ ซึ่งเป็นสถานที่รับเงินค่าภาษีอากรต่าง ๆ ทุกประเภทของเทศบาล แผนกสารณสุข

¹¹ เรื่องเดียวกัน. น. 31

ประกอบด้วย หมวดบำบัดโรค รับบำบัดโรคแก่ประชาชนทั่วไปในลักษณะคนไข้ภายนอก แผนกช่าง แผนกรักษาความสะอาด และแผนกการประปา ซึ่งรับติดตั้งประปาและชำระเงินค่าน้ำประปาทุกประเภท นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่ปฏิบัติงานนอกสำนักงานเทศบาล ได้แก่ สำนักงานทะเบียนท้องถิ่นรวม 7 แขวง ประกอบด้วย

1. สำนักทะเบียนท้องถิ่นแขวงธนบุรี
2. สำนักทะเบียนท้องถิ่นแขวงคลองสาน
3. สำนักทะเบียนท้องถิ่นแขวงบางกอกใหญ่
4. สำนักทะเบียนท้องถิ่นแขวงบางกอกน้อย
5. สำนักทะเบียนท้องถิ่นแขวงภาษีเจริญ
6. สำนักทะเบียนท้องถิ่นแขวงบางขุนเทียน
7. สำนักงานทะเบียนท้องถิ่นแขวงคลองเตย

ทั้งนี้ สำนักงานทะเบียนท้องถิ่นแขวงบางกอกน้อย นอกจากจะปฏิบัติงานในหน้าที่ติดต่องานทะเบียนราชภูมิแล้วยังทำการติดต่อในการเก็บภาษีโรงเรือน ภาษีบำรุงท้องที่ และภาษีป้าย ของอำเภอบางกอกน้อยและอำเภอคลองเตยด้วย อีกทั้งยังมีหน่วยงานที่ปฏิบัติงานภายนอกได้แก่ สุขศalaเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ ให้บริการประชาชนด้านบำบัดโรคประภากคนไข้ภายนอก และด้านทันตกรรม สุขศalaจันทร์ธนิมิพมูลย์ ให้บริการประชาชนด้านบำบัดโรคประภากคนไข้ภายนอกและให้บริการด้านสังเคราะห์แม่และเด็ก

เทศบาลนครธนบุรี มีเนื้อที่ 52 ตารางกิโลเมตร มีประชากรในเขต 726,086 คน (สถิติ พ.ศ. 2514)

สมัยรวมเทศบาลนครกรุงเทพและเทศบาลนครธนบุรี มาเป็น “กรุงเทพมหานคร”

การบริหารปกครองกรุงเทพและธนบุรีในฐานะจังหวัดและรูปของเทศบาลคร ได้ดำเนินเรื่อยมาจนกระทั่งได้มีการจัดตั้ง “นครหลวงกรุงเทพธนบุรี” และ “เทศบาลนครหลวง” ตามประกาศคณะกรรมการที่ 24 และฉบับที่ 25 ลงวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2514 เป็นการรวมจังหวัดพะนนครซึ่งมี 15 อำเภอและ จังหวัดธนบุรี ซึ่งมี 19 อำเภอ ในฐานะเป็นราชการบริหารส่วนภูมิภาค เรียกว่า “นครหลวงกรุงเทพธนบุรี” ภายใต้การปกครองบังคับบัญชาของ “ผู้ว่าราชการนครหลวงกรุงเทพธนบุรี” และเป็นการรวมเทศบาลนครกรุงเทพกับเทศบาล

นครชนบทวีในสูงเป็นราชการส่วนท้องถิ่นเข้าด้วยกันเรียกว่า “เทศบาลนครหลวง” มีฐานะเป็นเทศบาลนคร ภายใต้การปกครองบังคับบัญชาของ “นายกเทศมนตรีเทศบาลนครหลวง” ซึ่งกำหนดให้ผู้ว่าราชการนั้นคือหัวหน้าของเทศบาลนั้นโดยตำแหน่งโดยมีฝ่ายนิติบัญญัติหรือสมัชิกสภากเทศบาลนครหลวงและฝ่ายบริหารหรือคณะกรรมการตีริมมาจาก การแต่งตั้งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและให้เทศบาลนครหลวงอยู่ภายใต้การควบคุมของกระทรวงมหาดไทยโดยตรง

ด้วยเหตุผลที่จังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดทั้งประวัติศาสตร์และการปกครอง ตลอดจนการประกอบอาชีพ วิถีชีวิตของประชาชนทั้งสองจังหวัดได้ดำเนินไปในลักษณะเดียวกัน การบริการของหน่วยงานราชการสำหรับประชาชนจึงได้จัดทำในรูปให้มีหน่วยงานราชการร่วมกัน เช่น ศาล การรับจดทะเบียนกิจกรรมทางประเพณี คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามความไม่สงบในจังหวัดเดียวกัน เพื่อการบริหารราชการจะได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดความประทัย การบริหารราชการกรุงเทพธนบุรีในรูป “นครหลวงกรุงเทพธนบุรี” และ “เทศบาลนครหลวง” ได้ดำเนินการมาประมาณ 1 ปี จนมีประกาศของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามความไม่สงบในจังหวัดเดียวกัน จึงได้จัดตั้ง “กรุงเทพมหานคร” โดยรวมกิจการของนครหลวงกรุงเทพธนบุรี เทศบาลนครหลวง และสุขागิบาลในเขตนครหลวง(ประกอบด้วย สุขागิบาลมีนบุรี สุขागิบาลหนองจอก สุขागิบาลบางแค สุขागิบาลราชวรวิหาร สุขागิบาลลาดกระบัง สุขागิบาลบางกะปิ สุขागิบาลหนองแขม และสุขागิบาลอนุสาวรีย์) ขึ้นมาเป็น “กรุงเทพมหานคร” และได้จัดระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานครใหม่เป็นลักษณะผสมระหว่างราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น มีผลให้เกิดองค์กรบริหารใหม่ขึ้น เรียกว่า “กรุงเทพมหานคร” และมีฐานะเป็นจังหวัด โดยมี “ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร” เป็นข้าราชการกราหมีอง แต่ตั้งโดยคณะกรรมการรัฐมนตรี ถือเป็นการสืบสานความประเพณีการปกครองท้องถิ่นนครหลวงในระบบที่เรียกว่า “เทศบาล” ตั้งแต่นั้นมา¹²

¹² เรื่องเดียวกัน. น. 35

กรุงเทพมหานคร ตามประกาศของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ฉบับที่ 13 วันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2515

ตามประกาศของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ฉบับที่ 335 ลงวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2515 มีผลให้กรุงเทพมหานครเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีลักษณะแตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ กล่าวคือ ได้จัดรูปแบบการปกครองจังหวัดนครหลวงกรุงเทพมหานครให้มีชื่อว่า “กรุงเทพมหานคร” โดยรวมราชการบริหารส่วนภูมิภาค และราชการบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรปกครองเดียวกัน และมีฐานะเป็นจังหวัดดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ทั้งนี้ ตามประกาศของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ได้กำหนดให้กรุงเทพมหานครอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจสั่งยุบ สภากรุงเทพมหานครได้แต่งตั้งส่วนของภาครัฐของกรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานครมีรายรับรายจ่ายของตนเองตามหลักของการปกครองท้องถิ่น

ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล มติของคณะกรรมการรัฐมนตรี และคำสั่งของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้เป็นไปตามความเหมาะสมสมต่อท้องที่และประชาชนรวมทั้งเป็นหัวหน้าบังคับบัญชาข้าราชการและลูกจ้างของกรุงเทพมหานคร และให้มีรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เป็นผู้ช่วยปฏิบัติราชการแทนได้ โดยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นข้าราชการการเมือง แต่งตั้งและถอดถอนโดยคณะกรรมการรัฐมนตรี มีปลัดกรุงเทพมหานครเป็นผู้รับผิดชอบราชการประจำของกรุงเทพมหานคร นอกเหนือนี้ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครยังมีสิทธิเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการรัฐมนตรีตามที่นายกรัฐมนตรีกำหนดได้ด้วย

กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดกรุงเทพมหานคร มีอำนาจดังนี้

1. รับผิดชอบกำหนดนโยบายและการบริหารราชการกรุงเทพมหานครให้เป็นไปตามกฎหมาย
2. สั่ง อนุมัติ อนุญาต เกี่ยวกับราชการของกรุงเทพมหานครตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
3. แต่งตั้งเลขานุการผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

สภากรุงเทพมหานคร เป็นองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ ประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท คือ ประเภทแรก มาจากการเลือกตั้งเขตละ 1 คน และประเภทที่สอง มาจากการแต่งตั้งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยโดยมีจำนวนเท่ากับจำนวนเขตในกรุงเทพมหานคร สมาชิก

สภากรุงเทพมหานครอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี ทำหน้าที่ตราข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร โดยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นผู้เสนอร่างข้อบัญญัติ หากสภากรุงเทพมหานครพิจารณาไม่เห็นชอบข้อบัญญัติ ให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเสนอร่างข้อบัญญัตินั้นใหม่ภายใน 30 วัน หากไม่ผ่านการพิจารณา จากสภากรุงเทพมหานครอีก ให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครนำเสนอครั้งต่อไป รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพิจารณา หากได้รับความเห็นชอบแล้ว ก็ให้ส่งร่างข้อบัญญัตินั้นคืนให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครลงนามประกาศใช้บังคับ แต่หากไม่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแล้ว ร่างข้อบัญญัตินั้นเป็นอันตกไป

การจัดระบบราชการการปกครองกรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็น 3 ระดับ

1. การบริหารราชการกรุงเทพมหานครส่วนกลาง ได้แก่ สำนักงานเลขานุการผู้ว่าราชการกรุงเทพฯ สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร ทำหน้าที่เสนอแนะงานที่ปรึกษา (Staff Function) ของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและปลัดกรุงเทพมหานครในด้านนโยบายและแผนงาน รวมทั้งการปฏิบัติงานของเขตในด้านวิชาการ เช่น งานโยธา การศึกษา การแพทย์ การสุขาภิบาล งานทะเบียนต่างๆ

2. การบริหารราชการเขต เป็นหน่วยงานปฏิบัติการ ทำหน้าที่ให้บริการต่างๆ แก่ประชาชนในแต่ละเขตกรุงเทพมหานคร โดยออกกฎหมายเป็นพระราชบัญญัติ มีหัวหน้าเขตเป็นหัวหน้า ปฏิบัติราชการขึ้นตรงต่อผู้ว่าราชการจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด กฎหมายว่าด้วยเทศบาล กฎหมายว่าด้วยสุขาภิบาล และกฎหมายอื่นที่ได้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ นายอำเภอ หัวหน้าแขวงเทศบาลนครหลวง และตามที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมอบหมาย ซึ่งแบ่งเขตออกเป็น 24 เขต

3. การบริหารราชการแขวง ในการปกครองเขตหนึ่งจะแบ่งเขตการปกครองเป็นแขวงโดยให้มีหัวหน้าแขวงเป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติราชการภายในแขวงและเป็นผู้บังคับบัญชา ข้าราชการภายในแขวง หัวหน้าแขวงขึ้นตรงต่อหัวหน้าเขต มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ย่างไรก็ตาม แม้จะมีการกำหนดไว้ในกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติกรุงเทพมหานครยังไม่ได้ดำเนินการจัดตั้งแขวงขึ้นแต่อย่างใด ฐานะและการบริหารแขวงจึงเป็นเพียงในทางนิติney

กรุงเทพมหานคร ตามพระราชบัญญัติกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518¹³

หลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อ พ.ศ. 2516 สถานิติบัญญัติแห่งชาติ ชุดใหม่ได้มีการเสนอแก้ไขการปกครองกรุงเทพมหานครให้เป็นการปกครองของประชาชนอย่างแท้จริง จึงมีมติให้ยกเลิกประกาศของคณะกรรมการปฏิรูป ฉบับที่ 335 และให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 กำหนดให้กรุงเทพมหานครเป็นทบวงการเมือง¹⁴ มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นของกรุงเทพมหานคร แต่กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลการปฏิรูปตัวราชการของกรุงเทพมหานคร

ตามกฎหมายฉบับนี้กำหนดให้กรุงเทพมหานครมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร 1 คน รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร 4 คน เป็นผู้ช่วยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในการบริหารงานของกรุงเทพมหานครตามที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมอบหมาย และมีปลัดกรุงเทพมหานคร 1 คน มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกำหนดและตามคำสั่งของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และรับผิดชอบควบคุมดูแลราชการประจำของกรุงเทพมหานครให้เป็นไปตามนโยบายของกรุงเทพมหานคร รวมทั้งเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและลูกจ้างกรุงเทพมหานครของจากผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ให้รับผิดชอบในการกำหนดนโยบายและการบริหารราชการกรุงเทพมหานครให้เป็นไปตามกฎหมาย บริหารราชการตามที่นายกรัฐมนตรี คณะกรรมการกรุงเทพมหานครให้เป็นไปตามกฎหมาย บริหารราชการตามที่นายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีที่มีอำนาจหน้าที่ อนุมัติ อนุญาตเกี่ยวกับราชการกรุงเทพมหานครตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ทั้งนี้ กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครจากการเลือกตั้ง ดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี มีสภากrüngเทพมหานครทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติของกรุงเทพมหานคร และให้สมัชิก

¹³ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518

¹⁴ มาตรา 72 และ 73 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้กำหนดไว้ ทบทวนการเมืองซึ่งได้แก่ กระทรวงและกรมในรัฐบาล เทศบาลปกครองท้องที่ และหน่วยงานราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ทุกรูปแบบ

สภากรุงเทพมหานครมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปีนับตั้งแต่ วันเลือกตั้ง และได้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 9 เขต

อำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 กำหนดให้กรุงเทพมหานครมีอำนาจหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ของประชาชน จัดให้มีสำรวจกรุงเทพมหานคร จัดให้มีและบำรุงทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ดูแลการสาธารณสุข การอนามัย ครอบครัว การสาธารณูปโภค การจัดการศึกษา การส่งเสริมประกอบอาชีพ การป้องกันและ บริเทาสาธารณภัย ปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรมและจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย จัดให้มีและควบคุม ตลาด ท่าเทียบเรือและท่าข้าม จัดให้มีและบำรุงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจไปจนถึงพัฒนาและ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดให้มีและควบคุมการไฟฟ้า การควบคุมการเลี้ยงสัตว์ การสังคม สงเคราะห์ การส่งเสริมกีฬา การพัฒนิชัยของกรุงเทพมหานคร ตลอดจน การควบคุมความเป็น ระเบียบเรียบร้อย และการอนามัยในโรงมหรสพและสาธารณสถานอื่น ๆ

การจัดระเบียบการปกครองกรุงเทพมหานคร การบริหารราชการ กรุงเทพมหานครส่วนกลาง การบริหารราชการเขต และการบริหารราชการแขวง ยังคงมีลักษณะ แบบเดียวกันกับลักษณะตามที่ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 335 กำหนดไว้ แต่ในบทบัญญัติ เกี่ยวกับการเลือกตั้ง เปลี่ยนแปลงหรือยุบส่วนราชการ และการกำหนดอำนาจหน้าที่ของ ส่วนราชการและหัวหน้าส่วนราชการตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 กำหนดให้จัดทำเป็นพระราชบัญญัติ ต่างจากประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 335 ที่กำหนดให้จัดทำเป็นประกาศกระทรวงมหาดไทย

การคลังของกรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานครมีงบประมาณรายจ่ายและรายรับ โดยทำเป็นข้อบัญญัติของกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นผู้เสนอ และ กำหนดรายรับรายจ่ายไว้ขัดเจน

กรุงเทพมหานคร คำสั่งรัฐมนตรีตามมาตรา 21 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2519

หลังจากพระราชนบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 กำหนดให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและสมาชิกสภากรุงเทพมหานครมาจากการเลือกตั้งของประชาชน แต่ไม่สามารถดำรงตำแหน่งได้ครบวาระเนื่องจากเกิดความแตกแยกในฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติของราชการกรุงเทพมหานคร นายยานินทร์ กรัยวิเชียร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น จึงได้มีคำสั่งลงวันที่ 29 เมษายน 2520 ซึ่งอาศัยอำนาจตามมาตรา 21 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 ให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนพ้นจากตำแหน่ง และให้ยุบสภากรุงเทพมหานครด้วย โดยกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกรุงเทพมหานคร ให้สอดคล้องกับขั้นตอนและความมุ่งหมายที่จะพัฒนากรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และให้กรุงเทพมหานครเป็นผู้แต่งตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และให้กิจกรรมทางการเมืองภายในกรุงเทพมหานครในส่วนที่ไม่ได้กำหนดไว้ในคำสั่งนี้ เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานครที่มีอยู่

กรุงเทพมหานคร ตามพระราชนบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528¹⁵

หลังจากมีคำสั่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2520 โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 21 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 ได้สิ้นสุดลงเมื่อtrap พระราชนบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 ประกาศใช้ในวันที่ 31 สิงหาคม 2528 โดยมีสาระสำคัญเพื่อให้กรุงเทพมหานครมีลักษณะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้นและเพื่อแก้ไขอุปสรรคในการบริหารราชการกรุงเทพมหานครในขณะนั้น

¹⁵ พระราชนบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 กำหนดให้กรุงเทพมหานครมีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น การแก้ไขเปลี่ยนแปลง มาตราเอตท้องที่กรุงเทพมหานครให้ตราเป็นพระราชบัญญัติ และการตั้ง ยุบ หรือเปลี่ยนพื้นที่เขต ให้กระทำโดยประกาศของกระทรวงมหาดไทยและให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา การบริหารราชการกรุงเทพมหานครประกอบด้วยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นฝ่ายบริหาร และสภากrüngเทพมหานครเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน

อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้มีการเปลี่ยนแปลงหลักการสำคัญจากเดิมบางประการ กล่าวคือ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนเพียงคนเดียว และผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครจะไปแต่งตั้งรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครอีก 4 คน ซึ่งเดิมเป็นการเลือกตั้งทั้งคณะ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมีเอกสารในการบริหารเพื่อแก้ไข สภาพปัญหาที่เคยเกิดขึ้น พระราชบัญญัติฉบับนี้ กำหนดจำนวนหน้าที่ไว้ เช่นเดียวกับ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ พ.ศ. 2518 นอกจากนี้ กฎหมายฉบับนี้ยังได้กำหนด หลักการการพั้นจากตำแหน่งของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร โดยให้สภากrüngเทพมหานครมีมติ ด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของสมาชิกทั้งหมดของสภายื่นต่อรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทย เพื่อเสนอคณะกรรมการรัฐมนตรีพิจารณาแทน

ในส่วนของสภากrüngเทพมหานคร มีสาระสำคัญที่แตกต่างจากเดิม กล่าวคือ ตาม กฎหมายฉบับเดิม กำหนดไว้ว่า หากผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแนะนำให้รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทยยุบสภากrüngเทพมหานครเป็นครั้งที่สอง ให้รัฐมนตรีสั่งยุบสภากrüngเทพมหานคร พร้อมให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครพ้น จากตำแหน่งเช่นกัน และให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นภายใน 90 วัน นับตั้งแต่ยุบสภากrüngเทพมหานคร แต่ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 กำหนดไว้ว่า ในกรณีเช่นนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอาจไม่เห็นชอบให้ยุบสภากrüngเทพมหานครก็ได้ แต่ต้องตราเป็นประกาศกระทรวงมหาดไทยและประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา นอกจานี้ ตามมาตรา 19¹⁶ ยังให้คำนวณรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

¹⁶ เรื่องเดียวกัน.

โดยอนุมัติคณบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยบูรพากรุงเทพมหานคร เพื่อให้มีการเลือกตั้งสมาชิก
กรุงเทพมหานครใหม่ได้จากการดำเนินงานของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและสภา
กรุงเทพมหานครขัดแย้งกัน หรือดำเนินงานเป็นไปในทางที่ไม่ถูกต้องจนอาจก่อให้เกิดความ
เสียหายแก่กรุงเทพมหานครหรือแก่รัฐการโดยส่วนรวม

อำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้กรุงเทพมหานครมีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการในเขตกรุงเทพมหานครเพิ่มจากกฎหมายฉบับเดิม 5 ประการ คือ การทະเบียนตามที่กฎหมายกำหนด การผังเมือง การขนส่ง การดูแลรักษาที่สาธารณะ และการควบคุมอาคาร¹⁷ นอกจากนี้ยังได้ปรับปรุงแก้ไขอำนาจบางประการ กล่าวคือ กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้กรุงเทพ ทบวง กรม และราชการส่วนภูมิภาคสามารถมอบอำนาจหน้าที่ให้กรุงเทพมหานครดำเนินการได้ โดยให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ กฎหมายชั้นบังคับ หรือประกาศ ทั้งนี้ในการทำเป็นประกาศจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย¹⁸ อีกทั้งยังเพิ่มอำนาจให้แก่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ปลัดกรุงเทพมหานคร รองปลัดกรุงเทพมหานคร รองปลัดกรุงเทพมหานคร หัวหน้าส่วนราชการที่เป็นสำนักหรือเทียบเท่าสำนัก ผู้อำนวยการเขต ผู้ช่วยผู้อำนวยการเขต และข้าราชการกรุงเทพมหานครที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแต่งตั้งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้มีส่วนะเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตัวราชตามความหมายของประมวลกฎหมายวิธิพิจารณาความอาญาในการปฏิบัติหน้าที่ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร ซึ่งนับเป็นความพยายามในการพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่นของไทย อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติงานไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามเจตนาของกฎหมายได้ทั้งหมด เนื่องจากกรมอัยการได้วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติจะเบียบบวิหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 ไม่ใช่กฎหมายพิเศษที่จะยกเว้นประมวลกฎหมายวิธิพิจารณาความอาญาและบทบัญญัติยังขัดแย้งกับประมวลกฎหมายวิธิพิจารณาความอาญามาตรา 18 อีกด้วย ที่กำหนดให้ข้าราชการตัวราชซึ่งมีศักดิ์แต่ชั้นนายร้อยตัวราชตัวร้าย หรือเทียบเท่านายร้อยตัวราชตัวร้ายเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธิพิจารณากรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธิพิจารณา

๑๗ เรื่องเดียวกัน มาตรา 89

¹⁸ ใจคงเดิมากกัน นาฬิกา 90

ความอาญา พ.ศ.2477 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 ยังไม่ได้วินิจฉัยกำหนดเป็นนโยบาย และยังไม่ได้มีข้อบังคับของกระทรวงมหาดไทย กำหนดระเบียบปฏิบัติในการสอบสวนของข้าราชการกรุงเทพมหานครขึ้นไว้ พนักงานอัยการจึงไม่อาจรับสำนวนการสอบสวนที่ข้าราชการกรุงเทพมหานครเป็นผู้สอบสวนไว้พิจารณาได้

การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร โดยสังเขป

นับตั้งแต่ประกาศของคณะกรรมการปัจจุบันที่ 335 ลงวันที่ 13 กันยายน 2515 กำหนดให้รวมกิจการของกรุงเทพมหานคร ที่ศูนย์กลาง และสุขาภิบาลในเขตกรุงเทพฯ มีผลให้เกิดองค์กรบริหารใหม่ขึ้น เรียกว่า “กรุงเทพมหานคร” และมีฐานะเป็นจังหวัด โดยการแต่งตั้ง นายชานภูญ ยุวบูรณ์ “ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร” เป็นข้าราชการกรุงเทพฯ เป็นจุดเริ่มต้นของการดำรงตำแหน่ง “ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร” ที่แต่งตั้งโดยคณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการกรุงเทพมหานครมาจากการเลือกตั้งขนาด 1 คน รวมกับผู้ทรงคุณวุฒิที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแต่งตั้งอีกจำนวนหนึ่ง

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 กรุงเทพมหานครจัดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและสมาชิกสภากรุงเทพมหานครขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2518 โดย นายธรรมนูญ เทียนเงิน และคณะกรรมการได้รับการเลือกตั้งเป็น “ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร” และรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย พันตำรวจตรีประสงค์ มัชจิมานนท์ เรือเอกโภวส ธรรมวนิช นายมงคล สิมะโรจน์ และ นายจากรุณม์ จากรุ่งกร โดยสมาชิกสภากรุงเทพมหานครมาจากการเลือกตั้งจำนวน 41 คน อย่างไรก็ตาม การบริหารงานของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนแรกและคณะกรรมการต้องถูกยุติลงก่อนครบวาระ ด้วยเหตุผลความขัดแย้งทางการเมืองในฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติของกรุงเทพมหานคร จึงทำให้นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นมีคำสั่งถอดถอนผู้ว่าราชการกรุงเทพและคณะกรรมการจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2520 ส่งผลให้กรุงเทพมหานครมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่มาจากการแต่งตั้งอีกครั้ง ได้แก่ นายชลอ ธรรมศิริ (29 เมษายน 2520 – 14 พฤษภาคม 2522) นายเชาวน์วศ ศุคลาภา (24 กรกฎาคม 2522 – 16 เมษายน 2524) พลเรือเอก เทียม มกรานนท์ (28 เมษายน 2524 – 1 พฤษภาคม 2527) และนายอาทิตย์ เมฆสวัสดิ์ (6 พฤษภาคม 2527 – 13 พฤษภาคม 2528)

หลังจากนั้น การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งที่ 2 ก็เริ่มขึ้นเมื่อวันพุธที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2528 กำหนดให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มาจากการเลือกตั้ง โดย พลตรี จำลอง ศรีเมือง กลุ่มรวมพลัง ได้รับการเลือกตั้งด้วยคะแนน 480,233 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 48.94 ของจำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง 981,222 คน และอยู่ในระหว่างครับ 4 ปี ตั้งแต่ 14 พฤษภาคม 2528 ถึง 14 พฤษภาคม 2532

ต่อมา พลตรี จำลอง ศรีเมือง หัวหน้าพรรคพลังธรรม ก็ได้รับการเลือกตั้งอีกครั้ง ด้วยคะแนน 703,671 คะแนน ของผู้มาใช้สิทธิ 1,147,576 คน คิดเป็นร้อยละ 61.32 ของผู้มาใช้สิทธิ 1,147,576 คน แต่ได้ลาออกจากก่อนครบวาระดำรงตำแหน่งระหว่าง 7 มกราคม 2533 ถึง 22 มกราคม 2535

หลังจาก พลตรี จำลอง ศรีเมือง ลาออกจากตำแหน่ง จึงมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2535 มีผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครทั้งสิ้น 19 คน สังกัด 4 พรรคการเมือง โดยร.อ.กฤษฎา อรุณวงศ์ ณ อยุธยา พรรคร่วมธรรม ได้รับการเลือกตั้งด้วยคะแนน 363,668 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 47.75 ของผู้มาใช้สิทธิจำนวน 761,683 คน และดำรงตำแหน่งตั้งแต่ 19 เมษายน 2535 ถึง 18 เมษายน 2539

เมื่อ ร.อ.กฤษฎา อรุณวงศ์ ณ อยุธยา ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครบวาระ 4 ปี กรุงเทพมหานครจัดให้มีการเลือกตั้งขึ้นใหม่ในวันที่ 2 มิถุนายน 2539 มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง 29 คน โดยมีนายพิจิตต์ รัตติกุล ผู้สมัครอิสระภายใต้การสนับสนุนของพรรคราชรัฐปัตย์ และเป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร พรรคราชรัฐปัตย์ ได้รับการเลือกตั้งด้วยคะแนน 768,994 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 48.73 ของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวน 1,578,061 คน

ภายหลัง นายพิจิตต์ รัตติกุล ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครบวาระ จึงมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2543 การเลือกตั้งครั้งนี้ได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองต่างๆ โดยผู้สมัครที่มีความโดดเด่น ได้แก่ พันเอกวินัย สมพงษ์ อดีตสมาชิกพรรคราชรัฐปัตย์ ลงสมัครอิสระในนาม “กลุ่มคนรักเมืองหลวง” พรรคราชรัฐปัตย์สัง นายนรัชชัย สจจกุล อดีต

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร คุณหญิงกัลยา โสภณพานิช ลงสมัครอิสริยาศรีชื่อว่า “กลุ่มกรุงเทพสดใส” นายสมัคร สุนทรเวช ลงสมัครนายนพพร ประชากรุงไทย นางสุดารัตน์ เกยุราพันธ์ ลงสมัครในนามพรรค.ไทยรักไทย และ นางปวิณा หงสกุล ลงสมัครในนามพรรค.ชาติพัฒนา ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า นายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรค.ประชากรุงไทย ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ด้วยคะแนน 1,016,096 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 58.87 จากผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งหมด 2,216,362 คน และดำรงตำแหน่งตั้งแต่ 23 กรกฎาคม 2543 ถึง 29 สิงหาคม 2547

เมื่อนายสมัคร สุนทรเวช ดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี จึงให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ครั้งที่ 7 เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2547 ขึ้นใหม่ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ.2545 การเลือกตั้งครั้งนี้มีข้อแตกต่างจากการเลือกตั้งครั้งผ่านๆ มาหลายประการที่น่าสนใจ¹⁹ ดังนี้

1. การเลือกตั้งครั้งนี้มีคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) เข้าไปมีบทบาทดูแลการเลือกตั้ง ทั้ง กกต.กลาง และ กกต.กรุงเทพมหานคร จากเดิมที่เป็นหน้าที่ของ “ปลัดกรุงเทพมหานคร”

2. ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องจ่ายเงินค่าสมัครเพิ่มขึ้นจากเดิม 5,000 บาท เป็น 50,000 บาท คุณสมบัติผู้สมัคร จากที่เคยกำหนดให้มีภูมิลำเนาในเขตกรุงเทพฯ ไม่น้อยกว่า 180 วัน เพิ่มเป็นต้องมีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ ไม่น้อยกว่า 1 ปี

3. หน่วยเลือกตั้งเพิ่มขึ้นจากเดิม 5,869 หน่วย ตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น

4. ห้ามผู้สมัครกระทำ จัดทำ ให้โฆษณา จัดเลี้ยง หลอกลวง ก่อน กกต.ประกาศให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน 60 วัน หากพบว่าผู้สมัครมีการฝ่าฝืน กกต.จะให้ไปแดง แต่หากตรวจหลักฐานคุณเครื่อง และมีเหตุอันน่าเชื่อถือจะให้ไปเหลือง การเลือกตั้งครั้งนี้จึงถือเป็นครั้งแรกที่มีการแยกไปเหลือง ไปแดง

¹⁹ [URL] <http://info.matichon.co.th/electin/bangkok/Column.php?news=9>

5. ในส่วนของการนับคะแนนจากที่เคยนับที่หน่วยเลือกตั้ง และส่งคะแนนให้ ศาลรัฐธรรมนูญ ประกาศผล ก็เปลี่ยนเป็นนับรวมที่เขตปกครอง แล้วนำผลแต่ละเขตมารวมที่ ศาลากลางว่าการกรุงเทพมหานคร เพื่อประกาศผลนับคะแนน จากนั้นจึงส่งผลการนับคะแนนให้ กกต.ประกาศผลการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ จากเดิมเป็นหน้าที่ของปลัดกรุงเทพมหานคร

การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งนี้ได้รับความสนใจจากประชาชนเป็น อย่างมาก อันเนื่องจากมีผู้สมัครที่นิ่ิชื่อเสียงและมีผลงานโดดเด่นมากก่อน เช่นเป็นผู้สมัครรับ เลือกตั้งผู้ว่าฯ อาทิเช่น นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน จากพรรคประชาธิปัตย์ นายชูวิทย์ กมลวิศิษฐ์ จากพรรคตันตระกูลไทย นายพิจิตต์ รัตติกุล อดีตผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร สมัครในนามกลุ่ม มติชน ร.ต.อ.นิติภูมิ นวัตตน์ นายมานะ มหาสุวิริยะ (สนับสนุนโดย พลตรีจำลอง ศรีเมือง) และ นางปวีณา วงศ์สกุล สมัครในนามอิสระ

ผลจากการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่า นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ผู้สมัครหมายเลข 1 ได้ คะแนน 911,441 คะแนน (38.20%) ส่วนนางปวีณา วงศ์สกุล ผู้สมัครหมายเลข 7 ได้คะแนน 619,039 คะแนน นายชูวิทย์ กมลวิศิษฐ์ ผู้สมัครหมายเลข 15 ได้คะแนน 334,168 คะแนน ขณะที่ ร.ต.อ.เฉลิม ออยู่บำรุง ได้คะแนนเพียง 165,761 คะแนน จำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งคิดเป็นร้อยละ 62.50 หากกว่าการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา²⁰

การเลือกตั้งครั้งนี้ มีสิ่งที่น่าสนใจคือ แม้จะมีผู้สมัครรับเลือกตั้งหลายคนที่ต่างก็มี ชื่อเสียง มีประวัติชีวิตและการทำงาน และยุทธวิธีการหาเสียงที่ล้วนโดยเด่นและแตกต่าง หลากหลาย และมีฐานอำนาจในกรุงเทพมหานคร และนายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ก็เป็นผู้สมัครรับ เลือกตั้งที่เพิ่งเข้าสู่สนามการเมืองท้องถิ่นเป็นครั้งแรก จากเดิมที่มีประวัติการทำงานเป็นผู้บริหาร ระดับสูงในภาคเอกชนมากก่อน นอกจากนั้นแล้ว นายอภิรักษ์ ยังได้เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าฯ ภายใต้พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งการเมืองระดับชาติค่อนข้างมีผลต่อการเมืองท้องถิ่นไม่น้อย จึงเป็น ที่น่าสนใจว่า เหตุใดนายอภิรักษ์ โกษะโยธิน จึงได้รับความสนใจจากประชาชน และได้รับการ เลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร คนปัจจุบัน

²⁰[URL] <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9470000045142>

พฤติกรรมการเลือกตั้งท้องถิ่นแบบถ่วงดุลการเมืองระดับชาติในกรุงเทพมหานคร

การศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงว่ามีอิทธิพลใดที่ส่งผลถึงพฤติกรรมการตัดสินใจของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยการศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ได้พัฒนาขึ้นจากความสนใจของนักวิชาการ 2 สาขา คือ นักสังคมวิทยาและนักวัฒนศาสตร์กลุ่มพุทธิกรรมนิยมซึ่งให้ความสำคัญกับอิทธิพลของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม การศึกษาอาชีพ กลุ่มวัฒนธรรมที่มีผลต่อการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคล ต่อมาได้ให้ความสนใจอิทธิพลของปัจจัยด้านจิตวิทยา ได้แก่ ความสนใจต่อการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง (political trust) ความรู้สึกผิดแยกสภาวะทางการเมือง (political alienation) การสังกัดกลุ่มหรือพรรคการเมืองบางพรรค เป็นต้น²¹

การศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งท้องถิ่นแบบถ่วงดุลการเมืองระดับชาติในกรุงเทพมหานคร จำเป็นต้องทำความเข้าใจแนวความคิดว่าด้วยการถ่วงดุลอำนาจ (Theory of Check and Balance) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยต้นศตวรรษที่ 19 แนวคิดดังกล่าวอธิบายว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดีนั้น ต้องแบ่งกลุ่มผู้ใช้อำนาจอย่างเท่าเทียมกันเป็น 3 ฝ่าย คือฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติซึ่งได้แก่ รัฐสภา ฝ่ายบริหารเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารซึ่งได้แก่ คณะกรรมการรัฐมนตรี ฝ่ายตุลาการเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการซึ่งได้แก่ ศาล นักวัฒนศาสตร์ส่วนใหญ่เชื่อกันว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ดีต้องมีความสามารถให้แต่ละหน่วยอำนาจปฏิบัติหน้าที่ของตนไปด้วยดี โดยสามารถรักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ให้มากที่สุด และในแต่ละหน่วยอำนาจต้องกล่าวจะต้องคอยกเวตคุณและถ่วงดุลซึ่งกันและกัน (check and balance) ซึ่งเป็นไปตามความคิดของมองเตสกิเยอ²²

²¹ สุจิต นุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแฝ้า, พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527), น.13-16

²² เรียน ธีระวิทย์, สถาบันกู้ผู้สร้างทฤษฎีการเมืองตะวันตก จากแม่คีเวลถึงรุชเช, (กรุงเทพฯ : เจริญการพิมพ์, 2523), น.121-128. อ้างใน อุดมศักดิ์ จิตตอรุณ, “บทบาทของฝ่ายค้านในสมัยรัชกาล หวานหลีกภัย”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวัฒนศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), น.25-26

การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมีลักษณะคล้ายการเมืองระดับชาติในลักษณะที่ว่า อำนาจทางการเมืองในระดับชาติที่ปกครองตามระบบปรัชญา โดยแบ่งกลุ่มผู้ใช้อำนาจอยู่ใน 3 ฝ่าย คือ รัฐสภา คณะกรรมการตุรี และศาลอย่างชัดเจน แต่ความจริงในทางปฏิบัติ ฝ่ายบริหารหรือคณะกรรมการตุรีสามารถมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจนิติบัญญัติด้วย เพราะฝ่ายบริหารในระบบปรัชญาสามารถฝ่ายนิติบัญญัติ กล่าวคือ โดยปกติแล้ว คณะกรรมการตุรีก็มักจะมาจากบุคคลสำคัญของพระองค์ที่มีเสียงข้างมากในส่วนนั้นเอง ดังนั้น การมีสมาชิกพระองค์รัฐบาลอยู่ในรัฐสภาเป็นเสียงข้างมาก ย่อมจะเอื้อประโยชน์ให้แก่คณะกรรมการตุรีที่มาจากพระองค์เดียวกันได้ด้วยการอุทกุณายสนับสนุน เมื่อการเมืองระดับชาติมีฝ่ายบริหารที่เข้มแข็งมาก จนกระทั่งหน่วยอำนาจอื่นๆ ไม่สามารถทำงานได้ จึงส่งผลให้เกิดการต่อต้านจากอำนาจในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งอาจเป็นการเมืองท้องถิ่นหรือการเลือกตั้งซ่อม แต่หากไม่มีพื้นที่ทางการเมืองตามระบบเพื่อต่อต้านตามระบบแล้ว ประชาชนที่เห็นว่ารัฐบาลไม่มีความชอบธรรมในการปกครอง ประชาชนหมดความเชื่อมั่นกับอำนาจนำไปสู่การเมืองนอกรอบปรัชญาได้ เช่นกัน

นอกจากนั้น การเน้นศึกษาพุทธิกรรมการเลือกตั้งท้องถิ่นแบบคล้ายดุลการเมืองระดับชาติของกรุงเทพมหานครยังจำเป็นต้องทำความเข้าใจลักษณะของท้องถิ่นในกรุงเทพมหานครซึ่งมีความเป็น “เมือง” ในฐานะการเป็นเวทีทางการเมืองระดับชาติ เพื่อทำความเข้าใจ “พื้นที่และสภาพแวดล้อมเมือง” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการศึกษาลักษณะการต่อต้าน อำนาจของอำนาจและอำนาจ เพราะกรุงเทพมหานครเป็นท้องถิ่นที่มีความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่นๆ ในประเทศไทย ด้วยลักษณะของการเป็นพื้นที่ของชนชั้นกลางและเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาบัตติ่งแต่ในยุคการเปลี่ยนการปกครองโดยคณะกรรมการปฏิริบุรุษ 2475 นักธุรกิจและคนชั้นกลางในกรุงเทพมหานครมีจำนวนเพิ่มขึ้นและเปิดพื้นที่ให้กับภาคประชาชนที่ละน้อย อีกทั้งยังเริ่มสร้างเมืองให้เป็นเวทีเพื่อการปกครองตนเอง อันประกอบด้วยสิทธิและความชอบธรรมที่ถูกกำหนดโดยคนกรุงเทพมหานครเอง²³

²³ ฉบับส เพียรธรรม, สถาปนาสถาบันเมือง เมือง การเมือง ชุมชน และประชาชนสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิภาวดี, 2542), น.14-21

หากกล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการปักครองของคนกรุงเทพมหานครในฐานะที่เป็นคนชั้นกลางซึ่งมีอิทธิพลต่อการเมืองไทยนั้น กล่าวคือ ลักษณะของชนชั้นกลางที่มีความเป็นปัจเจกในฐานะพลเมือง มีความรับผิดชอบสร้างสังคมให้เข้มแข็งและมีส่วนร่วมภายในกลุ่มจะมีความหลากหลาย เคารพสิทธิ์กันและกัน ทุกคนมีความเท่าเทียม ในความเป็นพลเมืองจึงมีความเอาใจใส่เรื่องของ “ส่วนรวม” ซึ่งเป็นการเห็นความสำคัญของผลประโยชน์สาธารณะ²⁴ นอกจากนี้ในความเป็นคนเมืองยังมีสิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรมคนเมือง” หรือ “วัฒนธรรมพลเมือง”²⁵ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เน้นการพึ่งพาตนเองได้และสามารถมีส่วนร่วมในการเมืองของสังคมตนเองได้และการพึ่งพาตนเองได้และย่อมนำมาซึ่งความอิสระในการกระทำการเมือง ปัจเจกชนในเมืองจึงมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปักครอง หรือกล่าวได้ว่า ในความเป็นเมืองสามารถเป็นเวทีทางประชาธิปไตยได้ อันเนื่องจากประการแรก สังคมเมืองประกอบสมาชิกทุกสถานภาพ ครบถ้วน ทั้งนักธุรกิจ พนักงานรับจ้าง ทั้งผู้มีรายได้และผู้ยากไร้ ล้วนอาศัยร่วมกันภายใต้เมืองทั้งสิ้น เมืองจึงไม่ได้เป็นเวทีทางการเมืองเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ประการที่สอง สังคมเมืองมีชีวิตรวมกันที่ขอบธรรมอย่างแท้จริงซึ่งหมายถึงจะระเบียบแบบแผนทางสังคมทั้งในทางกฎหมายของรัฐและความเป็นธรรมที่เกิดจากฐานของสมาชิกของเมือง และประการที่สาม สมาชิกมีสิทธิ์เท่าเทียมกัน²⁶

เมื่อการเมืองระดับชาติเริ่มมีความไม่ชอบธรรมหรือทำให้คนกรุงเทพมหานครเกิดความรู้สึกว่า สถานการณ์ทางการเมืองกำลังกระทบกับสิทธิ์ของพลเมืองแล้ว เมื่อนั้นคนกรุงเทพฯ ก็จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยการแสดงออกถึงความต้องการของตนผ่านกลไกการเลือกตั้งเป็นแนวทางหนึ่ง อีกทั้งแนวคิดแบบปัจเจกชนนิยมที่เน้นวัฒนธรรมของพลเมืองเห็นว่า การมีสิทธิ์ในการครอบครองปัจจัยการผลิตและที่ดิน สิทธิ์ทางการค้าที่เป็นเสรีอย่างแท้จริงนั้นจะเป็นพื้นฐานให้เกิด “สำนึกรากฐานของการเป็นเจ้าของเมืองแล้ว ก็ยิ่งเกิดสำนึกรากฐานของการปักครองร่วมกัน”²⁷ ดังนั้นจึงสามารถอธิบายได้ว่าคนกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ที่

²⁴ เรื่องเดียวกัน. น.25-26

²⁵ เรื่องเดียวกัน. น.32

²⁶ เรื่องเดียวกัน. น.71

²⁷ เรื่องเดียวกัน. น.44

มีจิตสำนึกว่าเป็นคนเจ้าของพื้นที่กรุงเทพมหานคร ขณะเดียวกันคนเมืองหรือคนกรุงเทพฯ ก็มีสำนึกใน “ส่วนรวม” หรือ “ผลประโยชน์สาธารณะ” อีกด้วย โดยอาจวิเคราะห์การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครของคนกรุงเทพฯ ได้ว่า โดยพื้นฐานของคนกรุงเทพฯ แล้วมีจิตสำนึกการปกครองตนเองและมีจิตสำนึกต่อผลประโยชน์ของประเทศ การเมืองท้องถิ่นของกรุงเทพฯ จึงมีความสัมพันธ์กับการเมืองระดับชาติ

การเลือกตั้งท้องถิ่นของ “เมือง” ในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เป็นการลงคะแนนเสียงที่แสดงออกถึงพฤติกรรมทางการเมืองของคนกรุงเทพฯ ซึ่งเต็มไปด้วยผู้คนหลายหลายส่วนภาพ โดยในการเลือกตั้งแต่ละครั้งได้สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการบาง派ของคนกรุงเทพฯ ในการเมืองระดับชาติติดตั้งจะกล่าวต่อไป

นับตั้งแต่เริ่มมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2518 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2547) มีการเลือกตั้งทั้งสิ้นรวม 7 ครั้ง โดยตามประกาศคณะกรรมการปัจจุบันที่ 335 กำหนดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2518 ซึ่งในการเลือกตั้งครั้งแรก ผู้สมควรไม่จำเป็นต้องสังกัดพรรคการเมือง แต่ต้องสมัครเป็นคณะกรรมการปัจจุบันที่ 335 กำหนดให้มีการเลือกตั้งครั้งนี้มีคณะกรรมการที่ลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งสิ้น 5 คน โดยมีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งเพียง 253,434 คนหรือร้อยละ 13.35²⁸ โดยแต่ละคณะกรรมการมีกลุ่มที่สังกัดและได้คะแนนเรียงตามลำดับดังนี้²⁹ คือ

²⁸ พิทญา เศรษฐพิทยากุล, “กระบวนการและพฤติกรรมการเลือกตั้ง ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530)

น. 52

²⁹ ประกาศกรุงเทพมหานคร เรื่อง ผลการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ณ วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2528

ตารางที่ 2.1
ผลค่าແນນກາຣເລື່ອກຕັ້ງຜູ້ວ່າວາຊກາຣກູງເທັມທານຄວ

ลำดับที่	ชื่อຜູ້ສັມຄວ	สังกัด	ໄດ້คະແນນ
1	นายອໝານມູນ ເທື່ຍນເຈີນ ຮ.ອ.ໂອກາສ ອະວຽນວານີ້ นายມະຄດ ສິມະໂຈນ นายຈາກູ້ຕົມ ຈາກູ້ປະກາ ພ.ຕ.ຕ.ປະສົງຄ ມັນມານນທ	ພວກປະເຈົ້າທີ່ປະຕິບັດ	99,247
2	นายອາທິຕົມ ອູ້ໄວຣັດນ นายປະສານ ຕ່າງໃຈ ນາວາຕີ່ສູ້ໜ ບຽງຈົຕວ นายສືບແສງ ພຣະມະນູນ ນາຍບຸນູຍັງ ນິໂຄຣມານນທ	ກລຸ່ມພັດໃໝ່	91,678
3	นายໝາມພູ ອວຣະຈິນດາ ນາຍສຸຈິນຕົມ ປະກອບຜລ ນາຍໂອົພຳຮົງ ພຍັດຄະກາງຄົນ ນາຍເຈີມ ຖູມຈິຕວ ນາຍລິ້ນທີ່ ມະດັບຕາມກົງ	ກລຸ່ມພັດນາກງູງເທັມ ຄົນບຸນູ	39,440
4	นายບຸນູເທື່ຍມ ທິນບຸນຕາ ນາຍວິສັນຕົມ ເລີ່ຍັງໝາຍເສ ນາຍໝາຕີເຫຼືອ ກຣະນສູຕວ ນາຍສຸຈິຕົມ ສູນທຽມິມລ ນາຍຄຸວະຄໍາຈູງ ສູນທຽວ	ອີສະວະ	17,625
5	นายໄດ້ ສູວຽນທັດ ນາຍໄສສົດ ວັກກຸສລ ພ.ຕ.ທ.ມ.ຮ.ວ.ດິລກລາກ ທວິວງສ ນາຍແຄມ ນຸ້ງເຈົວິດ ນາຍອັສນິ່ຍ ສູວຽນທັດ	ໄມ່ມີຂໍ້ອມຸລກລ່າງຄື້ນ	5,444

จากตารางที่ 2.1 แสดงให้เห็นว่า นายกรัมณูญ เทียนเงิน ผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นคนแรกที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน จะเห็นได้ว่าแม้จะเป็นการเลือกตั้งครั้งแรก โดยที่มีผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งหลายกลุ่ม แต่ในบรรดาผู้สมัครทั้งหมดมีเพียงคนละเดียวที่สังกัดพรรคการเมือง และผู้สมัครที่สังกัดพรรคการเมืองก็เป็นผู้ชนะการเลือกตั้ง

หากพิจารณาการเมืองระดับชาติในช่วง พ.ศ.2517-2518 แล้ว จะพบว่าหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ.2517 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้วางแนวทางที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะการส่งเสริมการสร้างนักการเมืองระดับท้องถิ่นขึ้น เพื่อเตรียมตัวที่จะก้าวไปเป็นนักการเมืองระดับชาติ และส่งเสริมให้เกิดระบบพรรคการเมืองโดยเริ่งหลังจากการเมืองไทยตอกยุ่นในระบบเพดานมาเป็นเวลานาน จึงนับเป็นรัฐธรรมนูญที่ยึดหลักการของประชาธิปไตยมากที่สุดในเวลานั้น แต่ผลจากรัฐธรรมนูญกำหนดให้ผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรคการเมือง แต่ไม่ได้กำหนดจำนวนหรือขนาดของพรรคการเมืองที่มีสิทธิส่งสมาชิกของพรรคเข้ารับเลือกตั้งไว้ จึงส่งผลให้เกิดพรรคการเมืองใหม่มากกว่า 50 พรรคราก เมือง³⁰ ซึ่งนับเป็นการแตกกระจายทางโครงสร้างและทำให้การเมืองไทยขาดเสียภาพ ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2518 แม้ว่าพรรคประชาธิปัตย์จะชนะการเลือกตั้งทั่วไป โดยได้ที่นั่งในสภาถึง 72 ที่นั่งมากกว่าพรรคนื่นได้แต่ได้จัดตั้งรัฐบาล แต่อยู่ในภาวะได้เพียง 10 เดือน ก็ไม่ผ่านวันแฉลงนโยบายและลงมติไม่ไว้วางใจจนต้องถอยมาเป็นฝ่ายค้าน อย่างไรก็ตาม จากสภาพทางการเมืองที่มีพรรคการเมืองมากกว่า 50 พรรค แต่มีพรรคราชีปัตย์เพียงพรรคเดียวที่ส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้งระดับท้องถิ่นในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ.2528

ปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์ได้รับการเลือกตั้งผู้ว่าราชการครั้งนี้เนื่องจากตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กลุ่มที่พรรคประชาธิปัตย์พยายามที่จะซักซ่อนให้เข้าเป็นสมาชิกพรรคและสนับสนุนพรรคในกิจกรรมต่าง ๆ คือ กลุ่มนักศึกษาและอาจารย์ ตลอดจน

³⁰ กรมล ทองธรรมชาติ และ เชawanee ไตรมาศ, วิวัฒนาการของระบบรัฐธรรมนูญไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน, (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชานพิมพ์, 2542), น.33-40

นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ซึ่งโดยทั่วไปคนกลุ่มนี้จะมีแนวคิดไปในทางเดียวกับพระรัตนตรัย นั่นคือการสนับสนุนการปกครองแบบประชาธิปไตย³¹ ฐานเสียงของพระรัตนตรัยจึงเป็นกลุ่มคนที่มีการศึกษาเห็นได้จากการมีบันทึกหนุ่มสาว รวมทั้งพ่อค้าและนักธุรกิจที่ต้องการเข้าสู่การเมืองต่างก็มุ่งความสนใจไปที่พระรัตนตรัยตั้งแต่ในการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ.2512³² จึงเห็นได้จากกลุ่มคนที่สนับสนุนพระรัตนตรัยจัดเป็นกลุ่มคนชนชั้นกลางที่อาศัยในกรุงเทพเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นเมื่อการเลือกตั้งท้องถิ่นในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร จึงเป็นความได้เปรียบของพระรัตนตรัยที่มีฐานเสียงในกรุงเทพมากและมีมาเป็นเวลานาน ประกอบกับการมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยจึงช่วยในการเลือกตั้งครั้งนี้ ขณะที่ผู้สมัครรายอื่นเป็นผู้สมัครในสังกัดกลุ่มการเมืองหรืออิสระจะไม่ได้รับความน่าเชื่อถือจากประชาชนมากนัก เพราะเมื่อเปรียบเทียบกับผู้สมัครที่มาจากพระรัตนตรัยระดับชาติอย่างพระรัตนตรัยแล้วอาจจะทำให้ประชาชนเกิดความไม่นั่นใจว่าผู้สมัครสังกัดกลุ่มการเมืองหรืออิสระจะมีความสามารถพอก็จะบริหารเมืองหลวงของประเทศไทยได้เท่าผู้สมัครที่มาจากพระรัตนตรัยที่สามารถอยู่ในการเมืองระดับชาติมาแล้วหรือไม่ เพราะอย่างน้อยที่สุดผู้สมัครที่สังกัดพระรัตนตรัยต้องได้รับการคัดเลือกจากพระรัตนตรัยแล้วและพระรัตนตรัยต้องมั่นใจว่าการลงสมัครรับเลือกตั้งจะไม่ทำให้คะแนนเสียงความนิยมของพระคลลดลง นั่นหมายความว่าผู้สมัครรายนั้นต้องมีความสามารถและเป็นที่พึงพอใจของคนกรุงเทพมหานคร หรืออาจกล่าวได้ว่าชัยชนะในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครของผู้สมัครจากพระรัตนตรัยครั้งนี้มีผลมาจากการเสียงของพระรัตนตรัยในเขตกรุงเทพมหานคร” ในการเมืองระดับชาติ ทั้งนี้ ชัยชนะของผู้สมัครที่มาจากพระรัตนตรัยอาจปั่งบวกถึงความต้องการของคนชนชั้นกลางในกรุงเทพมหานครที่ต้องการการปกครองตามระบบประชาธิปไตยที่เป็นการปกครองโดยประชาชนมิใช่ข้าราชการดังที่ปรากฏในการเมืองเวลานั้นว่าเป็นการปกครองแบบ “อภิมหาตยารัฐ”

³¹ นรนิติ เศรษฐบุตร. พระรัตนตรัย : ความสำคัญหรือความล้มเหลว. พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), น.37

³² เรื่องเดียวกัน. น.37-38

การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งแรกนั้น แสดงถึงความต้องการประชาธิปไตย เพราะการได้รับคะแนนเสียงเป็นจำนวนมากของพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคที่ได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นกลางเป็นหลัก อาทิ กลุ่มนักศึกษาและนักวิชาการ นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ และสิ่งสำคัญในการเลือกตั้งครั้งนี้คือ การที่ นายธรรมนูญ เทียนเงิน ลงสมัครในนามพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคริเกต ผ่านเหตุการณ์ต่างๆ ทางการเมืองมากและเป็นพรรคราชการเมืองที่ยังคงอยู่มาถึงเวลานั้น จึงทำให้เกิดความได้เปรียบผู้สมัครรายอื่นที่ไม่ได้สมัครในสังกัดพรรคราชการเมืองซึ่งเป็นการรวมกลุ่มทางการเมืองที่เข้มข้นทั้งทางดุลยมการณ์ เป้าหมายและฐานคะแนนเสียงมากกว่ากลุ่มการเมือง

การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครท่ามกลางกระแสการเมืองภายในภัยหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2517 เป็นการเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตย ประชาชนที่เป็นชนชั้นกลางให้ความสนใจทางการเมืองมากขึ้น ทำให้พรรคราชิปัตย์ซึ่งสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางได้รับความไว้วางใจจากประชาชนจนได้เป็นพรรครัฐบาล ดังนั้นเมื่อมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งแรก จึงเป็นความได้เปรียบของผู้สมัครในนามพรรคราชิปัตย์ที่มีดุลยมการณ์ประชาธิปไตยซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทัศนคติของชนชั้นกลาง อีกทั้งพรรคราชการยังดำเนินกิจกรรมทางการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นมาก่อนพรรคราชการเมืองหรือกลุ่มการเมืองอื่น ๆ ซึ่งนับเป็นการสร้างและสะสมฐานคะแนนเสียงในท้องถิ่นมาเป็นเวลานานแล้ว จึงทำให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเกิดความมั่นใจว่าพรรครัฐบาลที่ได้คัดเลือกผู้ที่จะเข้ามาบริหารท้องถิ่นได้เมื่อเปรียบกับผู้สมัครที่มาจากกลุ่มการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นไม่นาน

ภัยหลังเกิดความขัดแย้งในการบริหารงานของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนแรก และคณะ จึงส่งผลให้กบจุ่งเทพมหานครมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่มาจากการแต่งตั้งอีกครั้ง และดำเนินการเข่นนี้มากจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2528 ได้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ขึ้นอีกครั้งตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 โดยมีขึ้นในวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 ซึ่งตามพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้ว่าผู้สมัครไม่ต้องลงสมัครเป็นคณะดังเช่นในปี พ.ศ. 2518 และการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2528 สามารถลงสมัครได้ทั้งในนามพรรคราชการเมือง กลุ่มการเมือง หรือสมัครอิสระ การเลือกตั้งท้องถิ่นเริ่มมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองระดับชาติขึ้น เนื่องจากความเชื่อมโยงของพรรคราชการเมืองที่มีผู้สมัครในสังกัดหลายพรรค โดยพรรคราชการเมืองแต่ละพรรคนั้นการเลือกตั้ง

ระดับชาติเป็นหลักย่อมต้องการฐานค่าแนวเสียงจากประชาชนในแต่ละท้องที่ พรรควรการเมืองต่าง ๆ จึงใช้การเลือกตั้งท้องถิ่นเป็นอีกทางหนึ่งเพื่อสนับสนุนการเลือกตั้งระดับชาติ เนื่องจากมีการวิเคราะห์ไว้³³ หากพรรควรการเมืองได้รับชัยชนะจากการเลือกตั้งจะมีข้อได้เปรียบอย่างมากต่อการเลือกตั้งทั่วไปครั้งหน้าในอีก 2-3 ปีข้างหน้า

การเมืองระดับชาตินับตั้งแต่ปี 2518 - 2524 อยู่สภาวะไม่ปกติ มีการชิงอำนาจกันระหว่างพลเอกเกรียงศักดิ์ ชุมนันท์ และพลเรือเอกสังัด ชลออยู่ จนเกิดการปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520 ครั้งหนึ่งภายหลังจากนั้นเกิดเหตุการณ์การลากอกรากนัยกรรฐ์สุมนตรีของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชุมนันท์ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2523 โดยการกดดันของกลุ่มทหารยังเติร์กพลเอกเปรม ติณสูลานนท์จึงได้รับความไว้วางใจจากกรรฐ์สุมนตรีให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐ์สุมนตรี โดยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2523³⁴ ดังนั้น หากพิจารณาถึงปัจจัยของ การเมืองระดับชาติในช่วงปี พ.ศ. 2526-2528 ที่มีผลต่อการเลือกตั้งท้องถิ่นคือ การเมืองระดับชาติ อยู่ภายใต้รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ในปี 2526 หรือที่เรียกว่ารัฐบาลเปรม 1 ซึ่งต้องเจอกับเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งในและนอกส่วน การสร้างสถานการณ์ตอบสังหาร ระหว่างทั้งมีการยุบส่วน เพื่อเลือกตั้งใหม่ แต่พลเอกเปรมกังวลว่าจะได้รับความไว้วางใจเป็นนายกรัฐ์สุมนตรี ให้ในปีเดียวกัน ต่อมาในปี 2527 พล.อ.เปรม ลดค่าเงินบาทและมีการเคลื่อนไหวของทหารชั้นผู้ใหญ่โดยยื่นคำขาด ให้รัฐบาลปรับคณะรัฐ์สุมนตรี มีการออกโกรหัศน์โจมติรัฐบาล และถึงขนาดนายขวัญชัย วรสุต คุนกรุงเทพมหานครก่อเหตุชกหน้า พล.อ.เปรม เนื่องจากความไม่พอใจการบริหารงาน³⁵

³³ จาวินี รุทธากาญจน์, “การเมืองท้องถิ่นกับการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบบประชาธิปไตย : ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในกรุงเทพมหานคร”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), น.50

³⁴ grammel ทองธรรมชาติ และ เชาวนະ ไตรมาศ, วิวัฒนาการของระบบปัจจัยร่วมมนุษย์ไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน, น.54

³⁵ [URL] <http://news.mjob.in.th/politic/cat3/news174/>

ท่ามกลางข่าวทหารไม่พอใจและเตรียมรัฐประหารเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง กระทั่งเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2528 มีการนำกำลังทหารม้าและรถถังหรือที่เรียกว่า “กบฎทหารนอกราชการ” ออกปฏิบัติการแต่ประสบความล้มเหลว จึงชี้ให้เห็นว่าการเมืองระดับชาติในเวลานั้นไม่มีเสถียรภาพ ส่วนในพื้นที่กรุงเทพมหานครก่อนเกิดเหตุการณ์กบฎดังกล่าวได้มีการเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2 ครั้ง กล่าวคือ การเลือกตั้งซ่อมครั้งแรกเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2528 แทนนายปลิว ม่วงศิริ ส.ส.กรุงเทพฯ สังกัดพรรคประชากรไทย เสียงชีวิต การเลือกตั้งซ่อมครั้งนี้มีผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งซ่อม 4 คน คือ 1) พล.ร.อ.สมบูรณ์ เชื้อพิบูลย์ พรรคประชาธิปัตย์ 2) นายธรรมนูญ เทียนเงิน พรรคราชติไทย 3) พล.อ.ปราโมช ถาวรฉันท์ พรรคราชปัตย์ และ 4) ผู้สมัครจากพรรคราชดาเสรี เนื่องจากพรรคราชธิปัตย์มีประวัติร่วมมือกับทหารเรือมาค่อนข้างดี และมีนายทหารเรือนอกประจำมาเข้าพรรคราชดาอยคน และจากการส่ง พล.ร.อ.สมบูรณ์ เชื้อพิบูลย์ ลงเลือกตั้งซ่อมก็สามารถชนะการเลือกตั้ง ทำให้พรรคราชธิปัตย์ กลับมาได้ที่นั่งในกรุงเทพฯ และมีการเลือกตั้งซ่อมครั้งที่สองเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ.2528 แทนนายดำรง ลักษณ์พิพัฒน์ ที่สังหารชีวิตตนเองด้วยปืน โดยการเลือกตั้งซ่อมครั้งนี้มีผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งซ่อม 2 คน ได้แก่ 1) ดร.พิจิตต์ รัตตกุล พรรคราชธิปัตย์ และ 2) นายประধาน ดวงรัตน์ พรรคราชดาเสรี ซึ่งผลการเลือกตั้งปรากฏว่า ดร.พิจิตต์ รัตตกุล ผู้เป็นลูกชายหัวหน้าพรรคราชธิปัตย์ได้รับการเลือกตั้ง จึงทำให้พรรคราชธิปัตย์ยังคงรักษาเสียงในสภาและที่นั่งในกรุงเทพฯ ไว้ได้ตามเดิม³⁶ นับเป็นการชิงที่นั่งในกรุงเทพจากพรรคราชปัตย์ที่กำลังได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นอย่างมาก

ขณะเดียวกันสถานการณ์ทางการเมืองท้องถิ่น เมื่อมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2528 ได้มีผู้สนใจลงชิงสมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในนามพรรคการเมือง 3 พรรคการเมือง ได้แก่ พรรคราชธิปัตย์สัง

³⁶ จากรีบ รุทธากัญจน์, “การเมืองท้องถิ่นกับการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบบประชาธิปไตย : ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในกรุงเทพมหานคร”, น.42 และ นรนิติ เศรษฐบุตร. พรรคราชธิปัตย์: ความสำเร็จหรือความล้มเหลว. พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2530), น.113

นายชนะ รุ่งแสง พรุคประชากรไทยส่ง พล.ต.ต.ม.ร.ว.เจตจันทร์ ประวิตร และพรุคมวลชนส่ง นายชิงชัย ต่อประดิษฐ์ และมีกลุ่มการเมืองสังผู้สมัครรวม 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มรวมพลังส่ง พลตรีจำลอง ศรีเมือง กลุ่มกรุงเทพก้าวหน้าส่ง นายมงคล สิมะโรจน์ กลุ่มนวพลส่ง นายอดิศร อิสี กลุ่มรัตนโกสินทร์ 28 ส่ง นายอนันต์ ภักดีประไพ และกลุ่มสยามก้าวหน้าส่ง พ.ต.อ.(พิเศษ) เจียน รัตนสุวรรณ³⁷ รวมทั้งยังมีผู้สมัครอิสระอีก 2 คน คือ นายสมิตร สมิทธินันท์ และนางสุนารี สันติธรรักษ์

หากพิจารณาในการซิงตำแหน่งผู้ว่าฯ ครั้งนี้มีผู้ซิงตำแหน่งผู้ว่าราชการ กรุงเทพมหานครที่ได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นอย่างมากได้แก่ นายชนะ รุ่งแสง และ พลตรีจำลอง ศรีเมือง โดย นายชนะ รุ่งแสง สังกัดพรุคประชาธิปัตย์ ได้รับความสนใจอยู่ในเนื่องจากการสังกัดพรุคการเมืองซึ่งมีฐานคุณค่าแน่เสียงในกรุงเทพฯ มาก และคุณสมบัติของนายชนะที่เป็นนายธนาคารและเป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ค่อนข้างรับเรียบ แต่มีปัจจัยเกื้อหนุนพร้อมทั้งในด้านกำลังเงินและความเป็นนักบริหารมืออาชีพ นอกจากนี้พรุคประชาธิปัตย์ ยังพยายามหาเสียงในกลุ่มประชาชนระดับล่างเพิ่มขึ้น³⁸ สำหรับผู้สมัครที่มาจากพรุคประชากรไทยนั้น อาจเป็นไปได้ว่า พรุคประชากรไทยได้ส่งบุคคลลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อรักษาฐานคุณค่าแน่เสียงในกรุงเทพมหานคร และเป็นการส่งผู้สมัครในการเมืองท้องถิ่นเป็นครั้งแรก อีกทั้ง กระบวนการส่วนราชการของพรุคประชากรไทยไม่ได้มาจาก การคัดเลือกจากคณะกรรมการของพรุค³⁹ จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้สมัครในสังกัดพรุคประชากรไทยต้องแพ้การเลือกตั้ง ขณะที่พรุคประชาธิปัตย์มีประสบการณ์ในการเลือกตั้งท้องถิ่นมาตั้งแต่การเลือกตั้งผู้ว่าราชการ กรุงเทพมหานครครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2518 อีกทั้งพรุคประชาธิปัตย์ก็ได้ถือกำเนิดมาก่อนพรุคประชากรไทยและยังได้ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองระดับชาติมาอย่างต่อเนื่อง แม้บางครั้งจะยุบ

³⁷ เรื่องเดียวกัน. น. 88

³⁸ พิทยา เศรษฐพิทยากุล, “กระบวนการและพฤติกรรมการเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528”, (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), น. 51 - 69

³⁹ เรื่องเดียวกัน. น. 55-56

เลิกไปโดยคำน้ำดื่มของการรัฐประหารก็ตาม แต่เมื่อระบบประชาธิปไตยคืนมา พรรคประชาธิปัตย์ ก็กลับมาดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเหมือนเดิมได้ทุกครั้ง⁴⁰ สำหรับพรรคมวลชนเป็นพรรค การเมืองที่ถือกำเนิดอย่างเป็นทางการก่อนการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งนี้เพียงไม่กี่เดือน⁴¹ การเลือกตั้งครั้งนี้จึงถือเป็นกิจกรรมทางการเมืองครั้งแรกของพรรค พรรคมวลชนจึงไม่มีฐานะแหน่งจากประชาชนมากเหมือนพรรคประชาธิปัตย์และพรรคประชากรไทย ดังนั้น หากพิจารณาผู้สมัครที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองจากปัจจัยข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่า นายชานะ รุ่งแสง จากพรรคประชาธิปัตย์ มีความโดดเด่นมากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามก็ยังเพ็กการเลือกตั้งให้กับผลตัวริจัลลง ศรีเมือง

ผลตัวริจัลลง ศรีเมือง ลงสมัครในนามกลุ่มรวมพลัง แต่ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผลตัวริจัลลงชนะการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ครั้งนี้ คือ ความเป็นผู้ที่มีแต่ความสุจริตและซื่อสัตย์ถือสมถะ และสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชน ประกอบกับมีกลุ่มผู้สนับสนุนผลตัวริจัลลง 3 กลุ่มย่อย⁴² ได้แก่ กลุ่มญาติธรรม ชาวอโศกหรือกลุ่มนักปฏิบัติธรรม มีอุดมการณ์ที่จะสร้างให้ศิลธรรมเกิดขึ้นในทางการเมือง กลุ่มบุคคลในวงการอาชีพที่มีฐานะทางสังคมอยู่ในระดับผู้นำชุมชนและเคยมีความสัมพันธ์สนิทสนมกับผลตัวริจัลลง และกลุ่มทหารยังเติร์กเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับผลตัวริจัลลง ในฐานะเพื่อนร่วมรุ่นและร่วมอุดมการณ์ทางการเมือง โดยที่ทั้งสามกลุ่มเป็นกลุ่มคนทุกระดับที่ร่วมกันผลักดันผลตัวริจัลลง ศรีเมือง ให้ชนะการเลือกตั้ง ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มการเมืองอื่น ๆ แล้ว จึงพบว่าหลายกลุ่มก่อตั้งขึ้นมาเพื่อส่งบุคคลลงสมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเท่านั้น ไม่มีบทบาททางการเมืองที่โดดเด่น หรือบางกลุ่มก็ไม่มีองค์กรใดสนับสนุน จึงขาดแรงจูงใจให้ประชาชนตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครที่มาจากกลุ่ม

⁴⁰ จารินี รุทธาภรณ์, “การเมืองท้องถิ่นกับการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบบประชาธิปไตย : ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในกรุงเทพมหานคร”, น.51

⁴¹ พรรคมวลชน ถือกำเนิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2528 ข้างใน จารินี รุทธาภรณ์, “การเมืองท้องถิ่นกับการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบบประชาธิปไตย : ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในกรุงเทพมหานคร”, น.56

⁴² จารินี รุทธาภรณ์, “การเมืองท้องถิ่นกับการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบบประชาธิปไตย : ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในกรุงเทพมหานคร”, น.88

การเมือง นอกจากรัฐบาลที่มีการวิเคราะห์ไว้ว่า ปัจจัยหนึ่งของชัยชนะการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งนี้ ของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ซึ่งไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองใดในขณะนั้น คือ สถานการณ์ทางการเมืองในช่วงเวลานั้นทำให้คนกรุงเทพฯ เปื่อยหน่ายต่อพฤติกรรมของนักการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองต่าง ๆ ดังนั้นเมื่อมาทางเลือกใหม่คือ พลตรีจำลอง ศรีเมือง ซึ่งบุคลิกและภาพลักษณ์ของพลตรีจำลองในขณะนั้นแตกต่างจากภาพของนักการเมืองต่าง ๆ ที่คนกรุงเทพคุ้นเคยอยู่แล้ว⁴³ จึงอาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมการการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ครั้งนี้มีสาเหตุมาจากความไม่เมี่ยรสาพทางการเมืองระดับชาติซึ่งทำให้ผู้ลงคะแนนเสียงไม่เมี่ยรสาพทางเลือกจากพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ประชาชนพึงพอใจ ในทางเดียวกันประชาชนกรุงเทพมหานครได้ไว้วางใจให้ผู้สมัครจากกลุ่มรวมพลังซึ่งเน้นความซื่อสัตย์สุจริตทางการเมืองได้ชูนิยามการเลือกตั้งครั้งนี้ หรืออาจกล่าวได้ว่าเมื่อสถานการณ์ทางการเมืองอยู่ในรัฐบาลผสมและเป็นรัฐบาลที่ขาดเสี่ยงรากฐานประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายทางการเมืองที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งท้องถิ่นจึงหันเหความสนใจจากผู้สมัครที่สังกัดพรรคการเมืองต่าง ๆ ไปสนใจผู้สมัครอิสระหรือผู้สมัครในสังกัดกลุ่มการเมืองแทน ดังนั้นปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สมัครในการเลือกตั้งครั้งนี้ก็เป็นสาเหตุสำคัญในการพิจารณาของประชาชนผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

ภายหลังการดำรงตำแหน่งครบวาระของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ.2533 พลตรีจำลอง ศรีเมือง ชนะการเลือกตั้งอีกหนึ่งสมัย แต่ครั้งนี้พลตรีจำลอง ได้ลงสมัครในนามพรรครัฐธรรมิ์ ซึ่งมีวิัฒนาการมาจากกลุ่มรวมพลังและได้จดทะเบียนเป็นพรรคการเมืองเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2531 โดยมี พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นหัวหน้าพรรค⁴⁴ เพื่อส่งบุคคลลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 ซึ่งได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตกรุงเทพมหานครถึง

⁴³ รายงาน พฤกษาภิน, “ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของผู้เลือกตั้ง”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), น.106

⁴⁴ ตุลภาศ ประเสริฐศิลป์, “การก่อตั้งและพัฒนาการของพรรครัฐธรรมิ์”, น.85 อ้างใน จารินี รุทระกาญจน์, “การเมืองท้องถิ่นกับการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบบประชาธิปไตย : ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในกรุงเทพมหานคร”, น.58

10 คน⁴⁵ นอกจานนี้ จารินี จุฑากัญจน์ ยังได้วิเคราะห์ไว้ว่า⁴⁶ เมื่อก่อนการครอบครัวการดำรงตำแหน่งของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเขต 7 เขต ซึ่งพรุ่งพลังธรรมได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งอย่างมาก นับเป็นการแสดงถึงความนิยมของพลตรีจำลอง และเมื่อถึงการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในวันที่ 7 มกราคม 2533 ที่ประชุมพรุ่งมีมติให้พลตรีจำลอง ศรีเมือง ลงสมัครอีกรั้ง เพื่อสร้างผลงานเดิมต่อเนื่องไป และในช่วงเวลาดังกล่าว พรุ่งพลังธรรมยังคงได้รับความนิยมสูงอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังคงมีฐานเสียงจากผู้สนับสนุนทั้งสามกลุ่มเดิมและยังมีฐานเสียงจากนักการเมืองท้องถิ่นของพรุ่งพลังธรรมคือ สมาชิกสภากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภาเขต รวมถึงฐานเสียงจากนักการเมืองระดับชาติคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงเป็นความได้เปรียบของพรุ่งพลังธรรมในการชิงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม ก็มีพรุ่งพลังธรรมอีกทั้งมีกลุ่มการเมืองลงสมัครอีกเป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่มีผู้สมัครจากพรุ่งพลังธรรมได้ ให้เฉพาะปัจจัยส่วนบุคคลของพลตรีจำลอง ศรีเมือง

สำหรับปัจจัยทางสถานการณ์ทางการเมืองระดับชาติในช่วงปี พ.ศ. 2531-2533 ที่มีผลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี 2533 คือ การมีรัฐบาล พล.อ. ชาติชาย ชุณหะวัณ เข้ารับหน้าที่บริหารประเทศสนับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2531 ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งภายหลังจากที่ประเทศไทยไม่มีการเลือกตั้งมานานกว่า 12 ปี

⁴⁵ กรรมการปักครอง กระทรวงมหาดไทย, เทศบาลบ้าน ฉบับพิเศษ “เลือกตั้ง 24 กรกฎาคม 2531” (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรรมการปักครอง, 2531) น.226 อย่างใน จารินี จุฑากัญจน์, “การเมืองท้องถิ่นกับการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบบประชาธิปไตย : ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมือง ท้องถิ่นในกรุงเทพมหานคร”, น.58

⁴⁶ จารินี จุฑากัญจน์, “การเมืองท้องถิ่นกับการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบบประชาธิปไตย : ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในกรุงเทพมหานคร”, น.58

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจทัศนคติของประชาชนต่อรัฐบาลชุดนี้ เมื่อปี พ.ศ. 2532 พบร่วมกับ แม่ว่าประชาชนจะพอใจรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง นายกรัฐมนตรีมีความสามารถและแก้ปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนได้ดี แต่ทั้งนี้ เนื่องจากคนต่อรัฐบาลชุดนี้เป็นรัฐบาลที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มทหารและข้าราชการประจำและต้องอาศัยทหารเป็นผู้คุยค้าจุนเสถียรภาพทางการเมือง เพราะความสัมพันธ์ของรัฐบาลเป็นไปในลักษณะที่ไม่กล้าจะทำอะไรขัดแย้งกับทหาร เพราะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและข้าราชการประจำมักมีความขัดแย้งกันในลักษณะที่ข้าราชการการเมืองใช้อำนาจดึงเอาข้าราชการประจำที่สนับสนุนตนเองหรือพรรคการเมืองของตนให้ก้าวขึ้นมาสู่ตำแหน่งบริหารระดับสูง อีกทั้งยังส่งผลให้ข้าราชการประจำพยายามที่จะทำงานเพื่อเอาใจข้าราชการการเมืองที่เป็นผู้บังคับบัญชาของตนหรือเป็นผู้ที่ส่งเสริมตนเองได้ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ไม่คุ้นเคยขึ้นแก่ทั้งสองฝ่าย⁴⁷ ทำให้ประชาชนมีทัศนคติต่อรัฐบาลชุดนี้ว่ามักใช้อำนาจไม่ชอบธรรมและนายกรัฐมนตรีไม่มีการตัดสินใจที่เด็ดขาดและมักขัดแย้งกันภายในรัฐบาลเอง เพราะเป็นรัฐบาลผสมที่ประกอบด้วยหลายพรรคการเมืองรวมทั้งสิ้น 6 พรรค⁴⁸ คือพรรษาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคราชภูมิ พรรคมหาชน และพรรคสหประชาธิปไตย ขณะเดียวกัน พรรคฝ่ายค้าน⁵⁰ ก็ไม่มีความเข้มแข็งและเป็นการทำงานเพื่อประโยชน์ของพรรคริอุ่น กลุ่มตนเองมากกว่า

ผลจากการสำรวจทัศนคติประจำปี 2532 ที่มีต่อรัฐบาลชุดนี้ จึงอธิบายได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่พอใจกับการบริหารงานที่ไม่โปร่งใส เป็นรัฐบาลที่น่าเชิดชูของกลุ่มทหารและเชื่อประโยชน์แก่ข้าราชการประจำ ความนิยมในรัฐบาลจึงส่งผลต่อคะแนนเสียงของพรรคร่วมรัฐบาลที่ส่งผู้สมัคร

⁴⁷ เอกสารประกอบการสอนภาษาไทย เรื่อง “การเมืองกับการเลือกตั้ง” ใน การสำรวจทัศนคติของประชาชนเกี่ยวกับรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ และสภาพสังคมไทยปัจจุบัน สถาบันวิจัยทางสังคม และโครงการพัฒนาวิชาการด้านสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532, น.17-22

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน น.34-37

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน น. 20

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน น. 38 (พรรคฝ่ายค้านของรัฐบาลชาติชาย ได้แก่ พรรคร่วมไทย พรรคประชาธิปไตย พรรคประชาชีน พรรคพลังธรรม พรรคกิจประชาคม พรรคก้าวหน้า พรรคเสรีนิยม และพรรคพลังสังคม ประชาธิปไตย)

เลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร อาทิเช่น พระคปะชาธิปตย์ พระกมลชน ในขณะเดียวกัน ความนิยมในพระการเมืองฝ่ายค้านที่ส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครก็ไม่ได้มากกว่ากันเท่าไนก เช่น พระพลังธรรม และพระคปะชากรไทย แต่ทั้งนี้ เมื่อสังเกตจาก ผลคะแนนการเลือกตั้งที่ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง จากพระพลังธรรม เป็นอันดับหนึ่ง และนายเดช สวนนันท์ จากพระคปะชากรไทย เป็นอันดับสอง ก็สามารถวิเคราะห์ได้ว่า คนกรุงเทพฯ สนับสนุนพระฝ่ายค้านมากกว่าผู้สมัครอีกสองคน จากสองพระการเมืองที่เป็นพระร่วมรัฐบาล อย่าง นายประวิทย์ รุจิวงศ์ จากพระคปะชาธิปตย์ ซึ่งได้คะแนนเป็นอันดับสาม และนายนิยม ปุ่ริยา จากพระกมลชนซึ่งได้คะแนนเป็นอันดับสี่ จึงชี้ให้เห็นว่า ความนิยมของรัฐบาลในเวลา นั้นลดลง และหันไปสนับสนุน พล.ต.จำลอง ศรีเมือง จากพระพลังธรรม ที่มีภาคประชาชน ของนักการเมืองที่สุจริตและมีผลงานการบริหารราชการกรุงเทพมหานครมาแล้วหนึ่งสมัย

ชัยชนะการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครของ พลต.ร.จำลอง ศรีเมือง ในสมัยนี้ เกิดจากปัจจัยทางสถานการณ์ทางการเมืองระดับชาติอย่างชัดเจน ส่งผลต่อทัศนคติของคนเมือง ที่เล็งเห็นถึง “ผลประโยชน์สาธารณะ” กล่าวคือ คนเมืองเช่นคนกรุงเทพฯ ที่มีความเป็นผลเมืองจะ ให้ความสนใจการเมืองระดับชาติเมื่อเห็นว่าการเมืองกำลังตกอยู่ในสภาพวิถุตและเห็นว่า จำเป็นต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศ เพราะคนเมืองจะมี จิตสำนึกร่วมกันที่เป็นส่วนหนึ่งของเมืองหลวงซึ่งเป็นศูนย์รวมของอำนาจต่าง ๆ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็น การเมืองระดับใดก็ตาม หากมีวิธีการแสดงออกทางการเมืองได้ คนกรุงเทพฯ ก็จะมีผลให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงไม่ว่าวิธีใดก็วิธีหนึ่ง โดยการเลือกตั้งท้องถิ่นก็เป็นเวทีสำคัญของคนกรุงเทพฯ ที่แสดงออกถึงความต้องการความเปลี่ยนแปลงในการเมืองระดับชาติได้

ต่อมาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญได้เกิดขึ้นปี 2534 ระหว่างการดำรง ตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง สมัยที่สอง พระพลังธรรมได้รับ ความนิยมจากประชาชนในกรุงเทพอย่างมาก รวมทั้งสมาชิกสภาคกรุงเทพมหานครของ พระพลังธรรมก็ได้รับเลือกมากถึง 51 คนพระพลังธรรมจึงคุ้มคะแนนเสียงระดับท้องถิ่นของ กรุงเทพมหานครเกือบทุกพื้นที่⁵¹

⁵¹ จารินี จุฑะกาญจน์, “การเมืองท้องถิ่นกับการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบบประชาธิปไตย : ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในกรุงเทพมหานคร”, น..65

⁵² เอกสารประกอบการสัมมนา 60 ปีประชาธิปไตย ศิทธิเสรีประชาธิปไตย เรื่อง “ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองไทย 2475-2535” สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย และ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535. น. 39

⁵³ อนงค์ เนล่าธรรมทัศน์, “มือบ่มือถือ” ชนชั้นกลางและนักธุรกิจกับพัฒนาการประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดิจิวน. 2536) น. 81

54 | ชีวิตในอดีต ๑ | ๗๗-๘๔

⁵⁵ กรรมด ทองธรรมชาติ และ เขawan ไตรมาศ, วิัฒนาการของระบบราชภัฏธรรมนูญไทยจากอดีตถึง 59-61

ผลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในวันที่ 14 มกราคม 2535 เพื่อลังสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ผลตรีจำลองได้ให้เหตุผลว่า การลาออกจากมาลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะมีส่วนช่วยให้พรรคพลังธรรมเข้มแข็งยิ่งขึ้น และ พรรคร่วมธรรมจะร่วมกับประชาชนเพื่อคัดค้านรัฐธรรมนูญฉบับ 2534 ด้วยการเข้าไปแก้ไขในสภา⁵⁶ ผลตรีจำลองจึงสนับสนุนให้ ร.อ.กฤษฎา อุรุณวงศ์ ณ อยุธยา ซึ่งดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมา ก่อน ลงสมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งที่มีขึ้นในปี 2535

การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ.2535 นี้มีprocurement เมืองส่งผู้สมัครทั้งสิ้น 4 พรรค ได้แก่ ร.อ.กฤษฎา อุรุณวงศ์ ณ อยุธยา จากพรรคร่วมธรรม ดร.พิจิต รัตตกุล จากพรรคร่วมชาติปัตย์ พล.อ.อ.สมมต สุนทรเวช จากพรรคร่วมชาติไทย และนายมติ ตั้งพานิช จากพรรคความหวังใหม่ โดย ดร.พิจิต รัตตกุล ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร มาแล้ว 3 สมัยได้ได้ผ่านการคัดเลือกจากคณะกรรมการบริหารพรรคร่วมชาติปัตย์เพื่อลังสมัคร ขณะที่พรรคร่วมชาติไทยก็คัดเลือกบุคคลโดยคณะกรรมการบริหารพรรคร่วมกัน ส่วนพรร ความหวังใหม่เป็นพรรคร่วมเมืองใหม่ที่ยื่นขอจดทะเบียนเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2533 โดยมี พล.อ.ชวัลิต ยงใจยุทธ อธิบดีของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยสมัยรัชกาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นหัวหน้าพรรคและดำเนินกิจกรรมทางการเมืองครั้งแรกในการ เลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 และดำเนินกิจกรรมทางการเมืองครั้งที่สองในการ เลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งนี้⁵⁷ นอกจากนี้ยังมีผู้สมัครอิสระอีกทั้งหมด 15 คน โดย การเลือกตั้งครั้งนี้ไม่มีผู้สมัครจากกลุ่มการเมืองเลย

⁵⁶ จารินี รุทระกัญจน์, “การเมืองท้องถิ่นกับการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบบประชาธิปไตย : ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในกรุงเทพมหานคร”, น.66

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน. น.66-70

ผลการเลือกตั้ง ร.อ.กฤษดา อรุณวงศ์ ณ อุโฐฯ จากพรบคพลังธรรมชนาการเลือกตั้ง ด้วย 363,668 คะแนน⁵⁸ ตามด้วย ดร.พิจิตต์ รัตตกุล จากพรบคประชาธิปัตย์ พล.อ.อ.สมมติ สุนทรเวช จากพรบคประชากรไทย และนายมติ ตั้งพาณิช จากพรบคความหวังใหม่ ตามลำดับ จากผลการเลือกตั้งแสดงให้เห็นว่า คะแนนทั้ง 4 อันดับแรกเป็นผู้สมัครที่มาจากการเมือง ทั้งสิ้น ในช่วงนั้นพรบคพลังธรรมภายใต้การนำของพลตรี จำลองศรีเมือง อดีตผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครสองสมัยยังคงได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ผู้สมัครในนามพรบค การเมืองอื่นยังมีคะแนนเป็นรอง เป็นเพราะการเมืองระดับชาติในเวลานั้นมีความต่อเนื่องมาจากเมื่อสมัยรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ พรบคการเมืองยังมีความอ่อนแอกว่าไม่เป็นพรบคใด มีแต่เพียงพรบคประชาธิปัตย์ที่มีการผลัดรุ่นกันเรื่อยมาและฝ่ายกิจดุกตการเมืองต่างๆมาได้เสมอ ขณะที่ผู้สมัครจากพรบคประชากรไทยก็ยังไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนมากนัก และพรบคความหวังใหม่ก็เป็นพรบคการเมืองใหม่ที่เพิ่งจะเริ่มกิจกรรมทางการเมืองมาเพียงครั้งเดียวแม้จะมีพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นหัวหน้าพรบค์ตาม ซึ่งความนิยมของพล.อ.ชวลิต เคยร่วมรัฐบาลกับพล.อ.ชาติชายมาก่อนนั้นย่อมส่งผลต่อทัศนคติของคนกรุงเทพฯ เกี่ยวกับปัญหาการครัวปั้น ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเสียงของชนชั้นกลางในกรุงเทพแล้ว ชนชั้นกลางยังคงให้การสนับสนุน ร.อ.กฤษดา อรุณวงศ์ ณ อุโฐฯ ในฐานะที่ได้รับการคัดสรจากพรบคพลังธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่าชนชั้นกลางในกรุงเทพไม่ต้องการประสบกับปัญหาการครัวปั้นแบบเดิมอีกแล้ว แต่เลือกผู้สมัครจากพรบคพลังธรรมที่มีอุดมการณ์เน้นความซื่อสัตย์สุจริต โดยในประเด็นนี้ได้แสดงให้เห็นจิตสำนึกของประชาชนกรุงเทพมหานครที่ต้องการการเมืองที่ปริสุทธิ์ ปราศจากครัวปั้นต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

ภายหลัง ร.อ.กฤษฎา อรุณวงศ์ ณ อุโฐฯ ดำรงตำแหน่งครบวาระ จึงมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ.2539 นับเป็นครั้งแรกที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมาจากการผู้สมัครในนามอิสระ ไม่สังกัดพรบคการเมืองหรือกลุ่มการเมือง แต่ก็อยู่ภายใต้การสนับสนุนของพรบคประชาธิปัตย์ ซึ่งก็คือ ดร.พิจิตต์ รัตตกุล ใน การเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้สมัครทั้งหมด 24 คน โดยลงสมัครในสังกัดพรบคการเมืองเพียง 2 คน ได้แก่ พลตรีจำลอง ศรีเมือง จากพรบคพลังธรรม และ ร.อ.กฤษฎา อรุณวงศ์ ณ อุโฐฯ จากพรบคประชากรไทย และผู้สมัครอิสระรวมทั้งสิ้น 22 คน

⁵⁸ ประกาศกรุงเทพมหานคร เรื่องผลการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ณ วันที่ 19 เมษายน

สภาพการเมืองระดับชาติหลังปี 2535 ประเด็นการเมืองเริ่มมีลักษณะของความสัมพันธ์ธุรกิจกับการเมืองชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ ในสมัยรัฐบาล นายชวน หลีกภัย ต้องประสนับกรณีปัญหาทุจริตในการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ส.ป.ก. จนมีการเปิดอภิปรายในสภา โดยพระค์ฝ่ายค้านในตอนนั้นคือ พระคุณหัวใจไทย พระคุณหัวใจไทย และมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพระคุณหัวใจไทยได้ตัดสินใจลาออกจากภาระร่วมรัฐบาล ทำให้เนื่องด้วยรัฐบาลนายชวนต้องยุบสภาแล้วนำไปสู่การเลือกตั้งในวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 ซึ่งปรากฏว่า นายบรมหาราช ศิลปอาชา หัวหน้าพระคุณหัวใจไทย ได้เป็นนายกรัฐมนตรี

สำหรับการเมืองท้องถิ่นโดยเนินพะในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ขัยชนะของ ดร.พิจิตต์ รัตตกุล เกิดจากปัจจัยส่วนบุคคลเป็นหลัก หลังจากที่ ดร.พิจิตต์ เคยลงสมัครสังกัดพระคุณหัวใจปัตย์ แต่ไม่ได้รับเลือกตั้ง และประกาศว่าจะลงสมัครผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร อีกครั้ง ขณะเดียวกัน ดร.พิจิตต์ ได้จัดตั้งกลุ่มและชุมรวมเพื่อต่อสู้และแก้ไขด้านมลพิชและสิ่งแวดล้อม⁵⁹ และตัดสินใจลาออกจากพระคุณหัวใจปัตย์และลงสมัครวับเลือกตั้งในนามขิสระ เมืองจากพระคุณหัวใจปัตย์ไม่ได้ผ่านการคัดเลือกจากคณะกรรมการพระคุณหัวใจปัตย์

ขณะเดียวกัน พลตรีจำลอง ศรีเมือง อดีตหัวหน้าพระคุณหัวใจปัตย์และผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครสองสมัยซึ่งได้วางมือทางการเมืองไปโดยไม่ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปี 2538 แต่พลตรีจำลอง ต้องการลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้งนี้ในสังกัดพระคุณหัวใจปัตย์ พร้อมกับ ร.อ.กฤชดา อุรุณวงศ์ ณ อยุธยา ก็ต้องการลงสมัครในนามพระคุณหัวใจปัตย์เช่นกัน ในที่สุด พลตรีจำลอง ก็ได้ลงสมัครในนามพระคุณหัวใจปัตย์ตามมติของพระคุณหัวใจปัตย์ ทั้งนี้เนื่องจากพลตรีจำลองเคยดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมาสองสมัย เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและรองนายกรัฐมนตรี รวมทั้งยังมีเครือข่ายเดิมของพระคุณหัวใจปัตย์และของพลตรีจำลองด้วย ดังนั้น ฐานะและเสียงของพลตรีจำลองจึงได้เปรียบผู้สมัครรายอื่น รวมทั้ง ร.อ.กฤชดา อุรุณวงศ์ ณ อยุธยา ค่อนข้างมาก⁶⁰

⁵⁹ จารินี รุทวะกาญจน์, “การเมืองท้องถิ่นกับการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบบประชาธิปไตย : ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในกรุงเทพมหานคร”, น.114

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน. น. 71

⁶¹ เรื่องเดียวกัน. น. 74

เมื่อ พลตรี จำลอง ศรีเมือง ลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคพลังธรรมแล้ว จึงเป็นผลให้ ร.อ.กฤษฎา อรุณวงศ์ ณ อยุธยา หันมาลงสมัครในสังกัดพรรคประชากรไทยแทน อย่างไรก็ตาม ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า ดร.พิจิตต์ รัตติกุล มีคะแนนเป็นอันดับหนึ่ง ตามด้วย พลตรี จำลอง ศรีเมือง และ ร.อ.กฤษดา อรุณวงศ์ ณ อยุธยา ตามลำดับนั้น แสดงให้เห็นว่า ประชาชนกรุงเทพมหานครสนใจปัจจัยผู้สมัครมากขึ้น เพราะแม้กระทั่งพลตรี จำลอง ศรีเมือง ซึ่งเป็นผู้ที่เคยมีฐานเสียงในกรุงเทพมหานครอย่างหนาแน่นยังไม่ได้รับการเลือกตั้ง อีกทั้ง ร.อ.กฤษดา อรุณวงศ์ ณ อยุธยา ก็ไม่ได้รับการเลือกตั้งเช่นกัน ทั้ง ๆ ที่สองคนหลังก็เคยมีประสบการณ์ เพราะเคยดำรงตำแหน่งมาก่อน จึงอาจกล่าวได้ว่าในการเลือกตั้งครั้งก่อนหน้านี้ ประชาชนในกรุงเทพมหานครก็ไม่ได้ลงคะแนนให้ ร.อ.กฤษดา อรุณวงศ์ ณ อยุธยา เพราะปัจจัย ส่วนบุคคลเป็นสำคัญ หากแต่เป็นสาเหตุที่ลงสมัครในนามพรรคพลังธรรมซึ่งอยู่ในช่วงที่มีความนิยมสูงในช่วงเวลาดังนั้น เช่นเดียวกันกับ พลตรี จำลอง ศรีเมือง เมื่อพิจารณาปัจจัยส่วนบุคคลแล้ว จะพบว่าการบริหารงานของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในอดีตนั้นหมายถึงสมัยที่ พลตรี จำลอง ดำรงตำแหน่งนั้น ไม่มีอะไรแปลกใหม่หรือไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ในกรุงเทพมหานครได้ ขณะที่ ดร.พิจิตต์ รัตติกุล นำเสนอนโยบายที่ทันสมัย บุคลิกจริงจังพร้อมที่จะทำงาน ประกอบกับ การลงสมัครไม่สังกัดพรรคการเมืองจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจลงคะแนนของประชาชนกรุงเทพฯ

ปัจจัยทางการเมืองระดับชาติที่มีผลสำคัญต่อการเลือกตั้งครั้งนี้มีน้อย กล่าวคือ ในช่วงเวลาที่ พรรคราชชีวิปัตย์ ประสบปัญหาทุจริตคอร์รัปชันส่งผลให้ความนิยมของพรรคลดลง ประกอบกับพรรครัฐธรรมเนียม มีบทบาททางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวเลย อาจเป็น เพราะการวางแผนมีทางการเมืองของ พลตรี จำลอง ส่งผลให้ฐานคะแนนเสียงในกรุงเทพลดลง รัฐบาลของ นายบรรหาร ศิลปอาชา ที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538⁶² ได้ทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยด้อย ขาดความเชื่อมั่นในการลงทุน สภาพเศรษฐกิจ และการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวตกลอยู่ในภาวะวิกฤติ ประชาชนกรุงเทพฯ เกิดความรู้สึกไม่ ศรัทธาในพรรคการเมืองได้พรรครัฐธรรมเนียม หนึ่งอย่างชัดเจน ดังนั้นมีทางเลือกใหม่ เช่น ดร.พิจิตต์ ที่ลงสมัครในนามอิสระและหันมาเน้นนโยบายที่ตั้งใจจะแก้ไขปัญหาให้แก่คน

⁶² [URL] <http://www.gotomanager.com/news/details.aspx?id=4332>

กรุงเทพฯอย่างจริงจังซึ่งต่างกับผู้สมัครรายอื่น ขณะเดียวกัน ดร.พิจิตต์ กมีรุจานคานะแนนเสียงในกรุงเทพฯ อยู่พอกสมควรจึงเป็นผลให้คณะกรรมการเลือกตั้งครั้งนี้

ข้อแนะนำของ ดร.พิจิตต์ รัตติกุล เป็นผู้สมัครอิสระคนแรกที่ได้รับการเลือกตั้ง นับเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร จึงวิเคราะห์ได้ว่า คนกรุงเทพมหานครเริ่มสร้างระยะห่างจากการเมืองระดับชาติ เพราะสถานการณ์ทางการเมือง ระดับชาติในเวลานั้นไม่มีพรรคการเมืองใดที่เป็นทางออกให้กับประชาชน ไม่ว่าจะเป็นพรรคการเมืองใหญ่อย่างพรรคประชาธิปัตย์ที่มีปัญหาคอรัปชันเมื่อครั้งเป็นรัฐบาลก่อนหน้านี้ พรรคพลังธรรมที่ไม่มีบทบาททางการเมืองใด ๆ เลย และพรรคประชากรไทยที่เป็นเพียงพรรคเล็ก ๆ ที่มีรุจานเสียงในกรุงเทพมหานครจำนวนหนึ่งเท่านั้น

เมื่อ ดร.พิจิตต์ รัตติกุล ได้รับตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครบวาระ จึงให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครขึ้นเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2543 โดยมีผู้สมัครในสังกัดพรรคการเมืองมากถึง 6 คน สังกัดกลุ่มการเมือง 4 คน และผู้สมัครอิสระทั้งหมด 13 คน ซึ่งนายสมัคร สนธิเวช จากพรรคประชากรไทยชนะการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงมากถึง 1,016,096 คะแนน⁶³

นับตั้งแต่วันที่ 9 พฤศจิกายน 2540 พรรคราษฎร์เป็นรัฐบาล โดยมีผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจเข้าร่วมเป็นรัฐมนตรีเพื่อแก้ไขวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในระยะนั้น แต่เมื่อรัฐบาลนายชวน หลีกภัย บริหารประเทศได้ 3 ปี สภาพการเมืองและเศรษฐกิจกลับตกต่ำลง เพราะมีการคอรัปชันในรัฐบาลนี้จำนวนมาก อาทิ คณะกรรมการป้องกันและปราบปราบการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เข้าตรวจสอบกรณีกู้เงิน 45 ล้านบาทจากบริษัท AAS Auto service จำกัด ของ พล.ต.สนั่น ใจประสาสน์ เลขาธิการพรรคราษฎร์ปัจจุบัน อดีตรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยว่าเป็นการจงใจแสดงบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินที่เป็นเท็จ เพราะไม่มีที่มาที่ไปของเงินซัดเจน ก็จะท่อนลึงการทุจริตคอรัปชันจำนวนมากในรัฐบาลชวน 2 ได้อย่าง

⁶³ คำประกาศกรุงเทพมหานคร เรื่อง ผลการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ณ วันที่ 23 กรกฎาคม 2543 (ขัดสำเนา)

ขัดเจน อีกทั้ง การเข้ามาแก้ไขเศรษฐกิจของประเทศไทยไม่เป็นผล จากการดำเนินการและดำเนินงานตามนโยบายของกองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือไอเอ็มเอฟ ด้วยการใช้นโยบายเศรษฐกิจที่เข้มงวด ตึงดือกเบี้ยให้สูง และฉะลอกการใช้จ่ายของภาครัฐ ประชาชนประสบภัยความเดือดร้อนจากสินค้าที่คนไทยเป็นผู้ผลิตโดยเฉพาะสินค้าเกษตร เช่น ข้าว น้ำตาล ปัจจุบันมีราคากล้วยต่อตัวอย่างต่อเนื่อง ประชาชนตกงานและธุรกิจล้มละลายจำนวนมาก⁶⁴ จากสภาพสังคมเศรษฐกิจและการเมืองในขณะนั้นส่งผลให้ความนิยมของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย พรุบ ประชาธิปัตย์ลดลงเป็นอย่างมากซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกตั้งห้องถีนของโดยเฉพาะคนกรุงเทพมหานครที่ประสบภัยความภัยล้มละลาย

ในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ.2543 นี้ พรุบ ประชาธิปัตย์ได้ส่งนายธวัชชัย สัจจกุล ลงสมัครด้วย แต่ไม่ได้รับการตอบที่ดีนัก ทั้งนี้เป็นไปได้ว่าผลจากการเป็นรัฐบาลของพรุบ ประชาธิปัตย์เมื่อปี 2540 ที่ไม่สามารถแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจนั้นได้ส่งผลต่อคะแนนเสียงของนายธวัชชัยด้วย ขณะที่พรุบ ไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองที่ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2541 ซึ่งก่อนหน้านี้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรมและในการเลือกตั้งที่ไปเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2539 พรุบ ได้รับเลือกตั้งเพียง 1 คน คือ นางสุดาวรรณ์ เกยุราพันธ์ หลังจากนั้น พ.ต.ท.ทักษิณ ก็ได้ประกาศเปิดตัวพรรครักไทยเมื่อปี 2541 และได้ส่ง นางสุดาวรรณ์ เกยุราพันธ์ ลงสมัครในนามพรรครักไทยรักไทย⁶⁵ ในสนามเลือกตั้งครั้งนี้นางสุดาวรรณ์ มีฐานคะแนนเสียงจากการที่นางสุดาวรรณ์ เคยดำรงตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มพลังไทย ที่มีสมาชิกสภากลุ่มเทพมหานคร 12 คน และสมาชิกสภาราช 66 คน อีกทั้งนางสุดาวรรณ์ยังเคยเป็นสมาชิกสภากลุ่มเทพมหานครถึง 8 ปี (4 สมัย) ทำให้มีคะแนนเสียงในกรุงเทพมหานครไม่น้อย นอกจากนี้ยังมี นางปวิณา หงสกุล ผู้สมัครจากพรรคราชติพัฒนาที่ส่งบุคคลลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองระดับห้องถีนในกรุงเทพมหานครของพรรคราชติพัฒนา โดยมี นายสุรจันทร์ ลิปตพัลลภ เป็นผู้อำนวยการเลือกตั้งโดยมีลักษณะการหาเสียงเน้นการใช้สื่อต่าง ๆ ทั้งการจ้างบริษัทเอกชนเป็นผู้จัดงานเปิดตัว มีการวางแผนอย่าง

⁶⁴ [URL] <http://www.prachatai.com/webboard2/viewtopic.php?f=2&t=5880>

⁶⁵ ราวี รุทระกาญจน์, “การเมืองห้องถีนกับการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบบของประชาธิปไตย : ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมืองห้องถีนในกรุงเทพมหานคร”, น.85

สปอตโฆษณาโทรทัศน์⁶⁶ แต่ด้วยการดำเนินกิจกรรมระดับห้องถินเพียงครั้งแรกและฐานคะแనนเสียงในกรุงเทพมหานครน้อยเมื่อเทียบกับนางสุดารัตน์ จึงทำให้ฝ่ายแพ้การเลือกตั้งนี้ โดยมีผลคะแナンเป็นอันดับหก

สำหรับ นายสมัคร สนธิรเวช ที่ลงสมัครสังกัดพรรคประชากรไทย โดยก่อนประกาศว่า จะลงสมัครครั้งนี้ คณะกรรมการการเลือกตั้งร้อยละ 66.5 ที่ประชุมจึงมีมติให้พรรคส่งนายสมัคร ลงสมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พร้อมกับดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคด้วย⁶⁷ นายสมัคร สนธิรเวช เป็นที่รู้จักของคนกรุงเทพมหานครเป็นอย่างดีในเรื่องของความคิดในการแก้ปัญหาของกรุงเทพมหานครและประสบการณ์ในการบริหารงานระดับชาติมาเป็นเวลานาน นายสมัครจึงไม่ต้องใช้กลยุทธ์ในการหาเสียงมาก เพียงแต่เน้นการสื่อสารแบบง่าย ๆ โดยใช้การปราศัยอย่างตามจุดต่าง ๆ และการเดินแจกแผ่นพับ⁶⁸ ส่วนสถานการณ์ของพรรคประชากรไทยในการเมืองระดับชาติเวลานั้นมีบทบาททางการเมืองน้อยลงเมื่อเทียบกับก่อนปี 2540 จัดเป็นพรรคการเมืองขนาดเล็ก แต่มีฐานเสียงที่สำคัญอยู่ในกรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตาม หลังปี 2540 ได้มีสมาชิกพรรคในกลุ่มของนายวัฒนา อัศวเหม จำนวน 12 คนหันไปให้การสนับสนุน นายชวน หลีกภัย ให้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในสมัยที่ 2 ด้วยซึ่งขัดต่อความเห็นของนายสมัคร หัวหน้าพรรค ที่เรียกันว่า "กลุ่มเง่า" รวมได้เป็น 208 เสียง นายชวน หลีกภัย จึงได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นการไม่ควรพกติดกิ่งชาธิปไตย เนื่องจากนายสมัคร สนธิรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทย มีมติพรรคร่วมกับนายวัฒนาเข้าร่วมรัฐบาล หลังเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้นายสมัครที่เดิมเป็นรองนายกรัฐมนตรี ในฐานะหัวหน้าพรรค

⁶⁶ ผดุงศักดิ์ เนลากิจไพศาล, “ศึกชิง ผว. กทม. วัดกลยุทธ์การตลาด,” กรุงเทพธุรกิจ (19 พฤษภาคม 2543) : 15 และ 78

⁶⁷ จารินี จุฑารักษ์, “การเมืองท้องถินกับการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบบประชาธิปไตย : ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมืองท้องถินในกรุงเทพมหานคร”, น. 80

⁶⁸ “สมัคร ชานะเลือกตั้ง SIMPLICITY เหนือกว่า IMC,” ผู้จัดการรายสัปดาห์ ชั้งสิ่งใน อภิชาติ หาดเจี๊ยบ “กฤษฎ์การหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ปี 2543 : ศึกษานโยบายของผู้สมัคร นายสมัคร สนธิรเวช” (ภาคนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), น. 36

ร่วมรัฐบาล กลับต้องกล้ายเป็นฝ่ายค้าน โดยเหลือ ส.ส. ในสังกัดเพียง 5 คนไม่นับตัวเองคือ นายสมมิตร สุนทรเวช นางลลิตา ฤกษ์สำราญ นายห้างทอง ธรรมวัฒน์ นายชัยภักดี ศิริวัฒน์ และนายสนิท กุลเจริญ แสดงให้เห็นถึงความแตกแยกของพรรคประชากรไทย จึงอาจวิเคราะห์ได้ว่า นายสมัคร สุนทรเวชลงสมัครผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในนามพรรคประชากรไทยซึ่งอยู่ในฐานะฝ่ายค้านของรัฐบาลนายชวน จึงเกิดข้อสังเกตได้อีกประการหนึ่งว่า ประชาชนอาจเลือกนายสมัคร ในฐานะที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลในเวลานั้นซึ่งเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่บ่งบอกว่า ประชาชนไม่เพียงพอใจจากการบริหารงานของรัฐบาล ที่ประชาชนได้รับผลกระทบจากการแก้ไข วิกฤติเศรษฐกิจที่ไม่สำเร็จและปัญหาทุจริตคอรัปชันของรัฐบาลชุดนี้ ประการสำคัญคือ ในการเลือกตั้งครั้งนี้ นายสมัคร เน้นกลยุทธ์การหาเสียงจากการพัฒนาของปัจจัยส่วนบุคคล ไปพร้อม ๆ กับการอาศัยสถานการณ์ทางการเมืองระดับชาติส่งผลให้นายสมัคร ผู้ซึ่งมีฐานะและมีความเชี่ยวชาญในกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเคยมีประสบการณ์ในการเมืองระดับชาติมาหลายสมัย พร้อมกับการสังกัดพรรคการเมืองในฐานะฝ่ายค้าน ทำให้ นายสมัคร ได้รับคะแนนเสียงจากคนกรุงเทพมหานครมากถึง 1,016,096 คะแนน

ก่อนที่ นายสมัคร สุนทรเวช จะดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครบวาระ และมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี 2547 พรรครักไทยนำโดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลตั้งแต่ปี 2544 และกำลังเตรียมสร้างความแน่เสียงเพื่อการเลือกตั้งระดับในสมัยตัดไปซึ่งจะมีขึ้นในปี 2549 ทำให้พรรครักไทยประกาศว่าจะส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครด้วย โดยมี นางสุดารัตน์ เกยุราพันธ์ เป็นผู้อำนวยการเลือกตั้ง โดยในระยะแรกก่อนเปิดตัวผู้สมัครมีพรรคการเมืองและบุคคลต่างเริ่มสนใจการเลือกตั้ง ท้องถิ่นครั้งนี้ ทุกพรรคการเมืองต่างประเมินสถานการณ์ทางการเมืองระดับชาติเพื่อสร้างบุคคลลงสมัครผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ไม่ว่าจะเป็น พรรครักไทยซึ่งเป็นผู้นำในพื้นที่ จึงได้รับการสนับสนุนอย่างมาก จากการเสื่อมความนิยมเมื่อครั้งเป็นรัฐบาลในปี 2540-2544 ที่พยายามสร้างบุคคลที่คาดว่าคนกรุงเทพมหานครจะพึงพอใจเพื่อลังสมัคร ที่ประชุมพรรคจึงมีมติให้ นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งนี้และเปิดตัวอย่างเป็นทางการก่อนผู้สมัครรายอื่น นายอภิรักษ์จึงใช้โอกาสนี้สร้างความชัดเจนและใช้ยุทธศาสตร์เข้าถึงประชาชนที่มีการตีกษาก่อน⁶⁹ เพื่อชิงสร้างฐาน

⁶⁹ “พลังเสียง” หนุนฝ่ายค้าน ปชป. เรือส่งผลสนม “เหบ”, กรุงเทพธุรกิจ.

คะแนนเสียงในกรุงเทพมหานครด้วยการรวมเร่งค่าเสียงในพื้นที่ทั่วกรุงเทพมหานคร ไปพร้อม ๆ กับการสนับสนุนของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะซึ่งยังคงได้รับความนิยมจากคนกรุงเทพในฐานะที่เป็นนักการเมืองอายุน้อยแต่มีวิสัยทัศน์ในขณะนั้น ขณะที่พระคไฟรักไทยได้ประกาศจะส่งผู้สมัคร นับตั้งแต่ ร.ต.อ.ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ แต่ได้รับการปฏิเสธเนื่องจาก ร.ต.อ.ปุระชัย ไม่ต้องการลงสนามการเลือกตั้งท้องถิ่น แต่สนใจการเมืองระดับชาติเท่านั้น นอกจานนี้ยังมีการจัดทำโพลสำรวจความนิยม 3 คนคือ นางสุดารัตน์ เกยุราพันธ์ ร.ต.ต.เกรียงศักดิ์ โลหะชาลະ และนายธนวัชชัย สัจจกุล และน่าว่ามานวิเคราะห์เพื่อหาความเป็นไปได้ว่าเมื่อส่งลงสมัครแล้วจะต้องได้รับการเลือกตั้งจากชาวกรุงเทพมหานคร⁷⁰ แต่ในที่สุด พระคไฟรักไทยก็ประกาศไม่ส่งบุคคลลงสมัครในสนามการเลือกตั้งท้องถิ่นนี้

นอกจานนี้ ยังมีผู้สมัครอิสระรายอื่นที่มีความนิยมสูง อาทิ เช่น นางปวีณา วงศุล อดีตเลขานุการพระคชาติพัฒนา ได้ซึ่งแจงต่อคณะกรรมการบริหารพระคฯ คนกรุงเทพมหานคร มากกว่าร้อยละ 50 ต้องการให้ลงสมัครเป็นผู้ว่ากรุงเทพมหานครในนามอิสระ เป็นกลางทางการเมือง เพราะเชื่อว่าจะสามารถทำประযิชน์ ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ได้ดีกว่าสังกัดพระคชาติพัฒนา นอกจานนี้ เมื่อนางปวีณา ประกาศจะลงสมัครในนามอิสระ นางสุดารัตน์ เกยุราพันธ์ รองหัวหน้าพรรคไทยรักไทย ประธานที่ประชุมภาคกรุงเทพมหานคร ในที่ประชุมมีมติว่าพระคไฟรักไทยจะไม่ส่งผู้สมัครผู้ว่ากรุงเทพมหานคร แต่จะหันไปสนับสนุน นางปวีณา วงศุล เนื่องจากพระคไม่มีตัวเลือกที่ดีที่จะลงแข่ง อีกทั้งการทำโพลสำรวจความนิยมของพระคพบว่า ประชาชนไม่ต้องการผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่มาจากพระคไฟรักไทย เพราะกลัวจะเป็นการควบอำนาจเบ็ดเสร็จ ขณะที่ นางปวีณา ได้รับคะแนนนิยมสูงขึ้นทุกเดือน อย่างไรก็ตาม พระคจะส่งทีมรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครกับ นางปวีณา ด้วย อีกทั้งนางสุดารัตน์ ยังได้กำชับต่อที่ประชุมว่า ไม่ให้สมาชิกสภาพผู้แทนราษฎรเขตกรุงเทพมหานครของพระคให้สัมภาษณ์โดยไม่ตี นางปวีณา เด็ดขาด⁷¹ จึงซึ่งให้เห็นว่า แม้ นางปวีณา จะประกาศว่าลงสมัครในนามอิสระ แต่ประชาชนก็เชื่อว่าพระคไฟรักไทยให้การสนับสนุนอยู่ ขณะที่คะแนนความนิยมของ

⁷⁰ “อภิรักษ์มาแรง เปี่ยดปวีณาสู่สี ลาดวัลล์รออุ่น”, [ไทยรัฐ](#)

⁷¹ “ปวีณาทิ้งหมดทั้งเก้าอี้ ส.ส. เลขาฯพระค ลงผู้ว่ากทม. ในนามอิสระ ทรท.รีบสนับสนุน”, [ไทยรัฐ](#)

นายอภิรักษ์ ก็ดีขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้คะแนนความนิยมในช่วงใกล้ชันเลือกตั้งของนายอภิรักษ์ และนางปวีณา ใกล้เคียงกันมาก และนายอภิรักษ์ได้รับการเลือกตั้งในที่สุด

จากการศึกษาปัจจัยทางการเมืองระดับชาติและปัจจัยส่วนบุคคลข้างต้น จึงชี้ให้เห็น พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของคนกรุงเทพมหานครที่สนใจผู้สมัครเลือกตั้งผู้ว่าราชการ กรุงเทพมหานครที่มาจากการเมืองในช่วงที่การเมืองระดับชาติอยู่ในสภาวะที่ประชาชนเกิดความไม่ไว้วางใจการบริหารประเทศ ไม่ว่าจะเป็นกรณีการทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาล หรือกรณีการรับจำนำจิวี่ที่รัฐบาลเกินไป จึงทำให้ประชาชนหันไปสนใจผู้สมัครที่มาจากพรรคการเมืองฝ่ายค้านที่อยู่ในฐานะฝ่ายตรงกันข้ามแทนเห็นได้จากการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครทุกรอบ ตั้งแต่ปี 2518 2528 2535 2543 และ 2547 และในลักษณะเดียวกัน หากสถานการณ์ทางการเมืองระดับชาติไม่มีทางออกกล่าวคือ คนกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเกิดความไม่ไว้วางใจการบริหารงานของทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านในการเมืองระดับชาติแล้ว ในการเลือกตั้งห้องถีนก็อาจหันไปสนใจทางเลือกใหม่ โดยอาจพิจารณาจากปัจจัยส่วนบุคคลในเรื่องของความสามารถในการบริหาร ประสบการณ์การทำงาน เป็นต้น ซึ่งเห็นได้จากชัยชนะการเลือกตั้งของ พลตรีจำลอง ศรีเมือง จากกลุ่มรวมพลังในการเลือกตั้งเมื่อปี 2533 และชัยชนะการเลือกตั้งของ ดร.พิจิตต์ รัตตภุล ผู้สมัครอิสระในการเลือกตั้ง เมื่อปี 2539 นอกจากนี้ผลการเลือกตั้งยังแสดงให้เห็นพฤติกรรมทางการเมืองของคนกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลาย และยังแสดงให้เห็นว่า คนกรุงเทพมหานคร คำนึงถึงสิทธิทางการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์สาธารณะและมีส่วนในการตัดสินใจโดยไม่ต้องคำนึงถึงสายสัมพันธ์กับนักการเมืองห้องถีนและนักการเมืองระดับชาติ และไม่บังเห็นแต่ผลประโยชน์ส่วนตนเพียงอย่างเดียว